

บทที่ 2

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวทางโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการจัดการสอนอาชีวศึกษาของสถานศึกษานำร่อง กรมอาชีวศึกษา ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร
2. องค์ประกอบของหลักสูตร
3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
4. การดำเนินงานการใช้หลักสูตร
 - 4.1 การเตรียมการใช้หลักสูตร
 - 4.2 การดำเนินงานการใช้หลักสูตร
 - 4.3 การประเมินผลการใช้หลักสูตร
5. โครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมในการสอนอาชีวศึกษา
6. ความหมายและรูปแบบของการบูรณาการ
 - 6.1 ความหมายของการบูรณาการ
 - 6.2 รูปแบบและลักษณะของการบูรณาการ
 - 6.2.1. การบูรณาการภายในรายวิชา
 - 6.2.2. การบูรณาการระหว่างวิชา
 - 6.3 ขั้นตอนการจัดทำการสอนแบบบูรณาการ
 - 6.4 การบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ เข้าในรายวิชา
7. ทฤษฎีทางจิตวิทยาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ
 - 7.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา หรือพัฒนาการทางจริยธรรม
 - 7.2 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบกระทำ
 - 7.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยด้านการใช้หลักสูตร

8.2 งานวิจัยด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ

- งานวิจัยในประเทศ
- งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า “หลักสูตร” ไว้ว่า หมายถึง รายวิชาที่กำหนดไว้ให้ศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ English Language Dictionary (Colline Cobuild, 1987 อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539) ให้ความหมายไว้ว่า

หลักสูตร (Curriculum) หมายถึง รายวิชาต่าง ๆ ที่จัดสอน ในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย และหมายถึง รายวิชา หนึ่ง ๆ ที่จัดสอนในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย

ส่วน A.V. Kelly (1999) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง (1) รายวิชา หรือ เนื้อหาสาระ/ความรู้ (2) กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในโรงเรียน (3) ประสบการณ์ที่จัดให้กับ ผู้เรียน

Carter V. Good (1973) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ ให้ผู้เรียนศึกษาเพื่อให้จบชั้น หรือรับประกาศนียบัตร
2. หลักสูตร คือ คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะสอน ซึ่งโรงเรียนจัด ให้แก่ผู้เรียนให้มีความรู้จนจบชั้น และรับประกาศนียบัตร
3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาหรือการจัดประสบการณ์ที่กำหนดให้กับผู้เรียน ภายใต้ การแนะแนวของโรงเรียนหรือสถานศึกษา

สำหรับนักการศึกษาของไทย ได้ให้ความหมายของ “หลักสูตร” ไว้ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542) ได้นิยามความหมายของหลักสูตรไว้ว่า คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมายของการจัดเนื้อหา กิจกรรม และมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544) ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ สิ่งที่จะต้องสร้างสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่างให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเสริมสร้างประสบการณ์ของตนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้น ๆ

สังัด อุทรานันท์ (2530) ได้กล่าวถึงนิยามของหลักสูตร ไว้ใน 8 ลักษณะ คือ

1. หลักสูตรคือ รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน ซึ่งครอบคลุมไปถึงกลุ่มของรายวิชาต่าง ๆ หรือ แผนการเรียนที่ผู้เรียนจะต้องเรียน
2. หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก ซึ่งประกอบไปด้วยประสบการณ์ทางด้านความคิดรวบยอด ทักษะ กระบวนการ สำหรับพิจารณาคุณค่าและตัดสินใจ กระบวนการทางสติปัญญา และประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์
3. หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอนที่เตรียมการไว้ และจัดให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียน หรือ ระบบโรงเรียน
4. หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่สังคมคาดหวัง หรือมุ่งหวังที่จะให้เด็กได้รับ
5. หลักสูตร คือ สื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่เป้าหมาย
6. หลักสูตร คือ ข้อผูกพันระหว่างนักเรียนกับครู และสิ่งแวดล้อม
7. หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และสิ่งแวดล้อม
8. หลักสูตร คือ แผนที่ได้วางไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายที่ได้วางไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ให้ความเห็นว่า ความหมายของหลักสูตร ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และความสนใจของแต่ละบุคคลว่า มุ่งเน้นอยู่ที่จุดใดของระบบในการพัฒนาหลักสูตร เช่น หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียน (มองหลักสูตรในความหมายกว้าง) หลักสูตร คือ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนภายหลังจากการเรียน (ดูที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นหลัก) หลักสูตร คือ การวางแผนว่าจะทำอะไร และจะทำอย่างไร (มุ่งเน้นไปที่รายละเอียดประจำวิชา รวมถึงวิธีสอน) หลักสูตร คือ การวางแผนว่า จะให้ผลการเรียนออกมาอย่างไร (คำนึงถึงวิธีการเรียนของเด็ก และวิธีการสอนของครู)

อัจฉรา นิยามภา (2539) สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หมายถึงข้อ กำหนดในเอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่ออธิบายรายละเอียดและขอบข่ายของจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง อัตราเวลาเรียน เนื้อหา กิจกรรม และมวลประสบการณ์ต่าง ๆ แนวทางหรือ กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล รวมทั้งความมุ่งหวังต่าง ๆ ที่จำเป็น สำหรับผู้เรียนในการดำรงชีวิตในวันข้างหน้าตามที่สังคมต้องการ

สุภาวดี ภิมยรัตน์ (2540) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรจากนักวิชาการต่าง ๆ และสรุปไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการ ข้อกำหนด หรือแผนการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ ภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมีจุดประสงค์ ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา

จะเห็นได้ว่า ความหมายของหลักสูตรที่มีผู้กล่าวถึงและใช้กันมาก จะอยู่ใน ความหมาย 5 ลักษณะดังนี้

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่เรียน
2. หลักสูตร คือ จุดมุ่งหมายที่พึงบรรลุ
3. หลักสูตร คือ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ หรือ ประสบการณ์ที่คาดหวังแก่ ผู้เรียน
4. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน
5. หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน

ความสำคัญของหลักสูตรต่อการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เพื่อให้คนมีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ช่วยทำให้คนมีการ พัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อทำประโยชน์ต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ การจัดการ การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนในแต่ละวัย แต่ละระดับนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทาง และเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา สำหรับควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา หลักสูตรจะเป็นเครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติ ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ หรือเปรียบเสมือนหางเสือที่คอยกำหนดทิศทางการเรียนการสอนให้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตรทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้ (กาญจนา คุณารักษ์, 2527)

ดังนั้น หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา เป็นเครื่องชี้ความเจริญของชาติ การที่จะทราบว่าจัดการศึกษาของประเทศใดเป็นอย่างไร ก็สามารถดูได้จากหลักสูตรของประเทศนั้น ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้น ย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)

2. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร จะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ และช่วยให้มองเห็นโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้มีการกล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ดังต่อไปนี้

อ้าง บัวศรี (2542) ได้นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการด้วยกัน คือ

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึงผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives) หมายถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถ หลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่ได้กำหนดไว้
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและถูกหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร

9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา และอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

ส่วนสมิตร คุณานุกร (2523) ได้ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบของหลักสูตร มี 4 ประการ ดังนี้

1. ความมุ่งหมาย (Objectives)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2522) กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ 8 ประการด้วยกัน คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. หลักการ
3. โครงสร้าง
4. จุดประสงค์การเรียนรู้ (แต่ละวิชา)
5. เนื้อหารายวิชา
6. สื่อการเรียน
7. วิธีสอน
8. การประเมินผล

อมรา เล็กเจิงสินธุ์ (2537) และ วราภรณ์ ศุนาลัย (2535) กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ 4 ส่วน เหมือนกัน ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Objective) คือ เป็นส่วนที่จะช่วยให้ทราบว่าจะพัฒนาผู้เรียนไปในลักษณะใด
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ (Content) เป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) เป็นกระบวนการที่จะทำให้หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติขึ้นมา โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การเรียนการสอน

4. การประเมินผล (Evaluation) เป็นองค์ประกอบสุดท้าย หลังการนำหลักสูตรไปใช้ จะต้องมีการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สภาวดี ภิมยรัตน์ (2540) ได้ศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาต่าง ๆ และสรุปไว้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระและกิจกรรมแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ การบริหารหลักสูตร และการประเมินผล

จากความหมายของหลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ อาจพิจารณาจำแนกมิติ (Dimension) ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรได้เป็น 3 ประการ คือ

1. การสร้าง หรือ ยกร่างหลักสูตร ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ การกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2. การใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การจัดทำวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้ใช้หลักสูตร สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การผลิตสื่อการเรียนการสอน การเตรียมบุคลากร การบริหารหลักสูตร และการดำเนินการสอนตามหลักสูตร

3. การประเมินผลหลักสูตร ประกอบด้วย การประเมินเอกสารหลักสูตร การประเมินการใช้หลักสูตร การประเมินสัมฤทธิ์ผลของการใช้หลักสูตร และการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการดำเนินงาน และปัญหาการดำเนินงานการใช้หลักสูตร โดยการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ดังนั้น การนำเสนอหลักการแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ จึงนำเสนอในมิติของการใช้หลักสูตรเป็นสำคัญ

3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

“หลักสูตร” จะบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่นั้น ขึ้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ หรือการใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ (สงัด อุทรานันท์, 2527) หลักสูตรที่สร้างขึ้นจะดีเลิศ หรือเหมาะสม

เพียงใดก็ตาม แต่หากการนำหลักสูตรไปใช้ไม่มีประสิทธิภาพที่ดี ก็ยากที่หลักสูตรนั้น ๆ จะบรรลุตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวว่า ขั้นตอนของการใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรมาจัดกระบวนการเรียนการสอนสำหรับการสอนเป็นประจำทุกวัน ขณะที่ เสริมศรี ไชยศร (2544) กล่าวถึงการใช้หลักสูตรว่า เป็นการดำเนินการจัดประสบการณ์ตามแผนที่วางไว้ ถ้าแผนประสบการณ์นั้นเป็นแผนการสอน การใช้หลักสูตรก็จะหมายถึงการสอนในสถานการณ์จริง อย่างไรก็ตาม บางสิ่งบางอย่างอาจเกิดขึ้นในระหว่างการสอน นอกเหนือไปจากแผนที่กำหนดไว้ก็จัดรวมอยู่ในการใช้หลักสูตรด้วย การใช้หลักสูตรจะต้องอาศัยการดำเนินการสอน และความสามารถในการจัดการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตามความคาดหวัง หรือเพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีที่สุด

จะเห็นว่า การใช้หลักสูตรนั้น คือดำเนินการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือสถานศึกษานั้นเอง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคลากรทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ดังนั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร จึงเป็นส่วนที่นักหลักสูตรควรให้ความสนใจ ผู้วิจัยจึงขอเสนอบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ใน 5 กลุ่ม ได้แก่

1. นักวิชาการ และพัฒนาหลักสูตร
2. ผู้บริหารสถานศึกษา
3. ครูผู้สอน
4. ศึกษานิเทศก์
5. บุคลากรอื่น ๆ

1. นักวิชาการและพัฒนาหลักสูตร

บุคคลกลุ่มนี้ ถือว่า เป็นผู้มีส่วนต่อการส่งเสริมให้การใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ โดยทำหน้าที่ฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้หลักสูตร คือ ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์อื่นที่มีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตร หน่วยงานย่อยในโรงเรียน และครูผู้สอน ตลอดจนประชาสัมพันธ์หลักสูตรกับชุมชน ผู้ปกครอง สื่อมวลชน (ชูศรี สุวรรณโชติ, 2544) นอกจากนั้น สงัด อุทรานันท์ (2527) ก็ยังได้กล่าวถึงบทบาทของบุคลากรกลุ่มนักวิชานี้ไว้ว่า

- ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร
- ทำการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรในหน่วยงานที่ใช้หลักสูตร
- ให้การสนับสนุน และส่งเสริมการดำเนินงานการใช้หลักสูตร โดยบริการ

วัสดุหลักสูตร และให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

2. ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการสนับสนุนการใช้หลักสูตรระดับโรงเรียน และเป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้นและชักนำให้บุคลากรในโรงเรียนใช้ความสามารถอย่างเต็มที่เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามต้องการ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาประกอบด้วย ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนนักศึกษา ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมการศึกษา และผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและพัฒนา นอกจากนี้แล้ว ยังมีผู้ที่มีบทบาทในด้านการบริหารงานวิชาการในระดับล่างอีกคือ หัวหน้าคณะวิชา และหัวหน้าแผนกวิชา (กรมอาชีวศึกษา, 2529)

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในการใช้หลักสูตรดังต่อไปนี้

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาใช้ในสถานศึกษานั้นอย่างถ่องแท้
2. ให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในโรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาใช้
3. จัดวัสดุอุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
4. ติดตาม ประเมินผล และจัดการนิเทศการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียน
5. จัดระบบบริหารหลักสูตร กระตุ้นและส่งเสริมให้ครูได้ใช้หลักสูตร
6. ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารในการส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรตามบทบาทในด้านการบริหารหลักสูตร การบริการหลักสูตร การนิเทศติดตามผล การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ และการประชาสัมพันธ์ คือ

1. ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้กระจ่าง เพื่อจะได้ให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอน และวางแผนในการเตรียมการและดำเนินการใช้หลักสูตร
2. จัดเตรียมบุคลากรโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา ฯลฯ เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร และการเตรียมการสอนตามที่กำหนดไว้ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรมีโอกาสไปฝึกอบรมดูงานที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ
3. จัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และประสบการณ์ เพื่อจะได้จัดมวลประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ให้บริการและสนับสนุนการสอนของครู โดยการจัดทำ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน เช่น การจัดห้องสมุดให้อยู่ในสภาพที่ครูและผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้

5. ดำเนินการนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอโดยเทคนิควิธีและเครื่องมือที่เหมาะสม

6. ให้ขวัญและกำลังใจ ตลอดจนส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอย่างเหมาะสมและยุติธรรม โดยยึดระบบคุณธรรมเป็นสำคัญ

7. ประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรแก่นักเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและคนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตรและรับความร่วมมือที่ดีจากบุคลากรทั้งในและนอกโรงเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย

8. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคม
ส่วน อุทัย บุญประเสริฐ (2540) เห็นว่า บทบาทที่สำคัญสำหรับผู้บริหารในการบริหารหลักสูตร มีดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรของสถานศึกษาหรือที่สถานศึกษาใช้อยู่ให้ทราบแน่ชัด เพื่อแนะนำช่วยเหลือครูให้ได้ใช้และปฏิบัติอย่างถูกต้อง

2. เป็นผู้นำในการนำหลักสูตรไปใช้ เช่น จัดประชุมวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ ดูแลการดำเนินการ ประสานงานการดำเนินการใช้หลักสูตร ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจง แนะนำ และทบทวนหลักสูตรก่อนเปิดภาคเรียน ฯลฯ

3. จัดหาหลักสูตร เอกสารหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร แนวการสอน คู่มือครู แผนการสอน ให้เพียงพอที่ครูจะใช้

4. เตรียมครูให้พร้อมที่จะใช้หลักสูตร ช่วยให้ครูพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติที่เคยปฏิบัติแบบเดิม ๆ

5. ประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้ผู้ปกครองทราบและเข้าใจ

6. จัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และให้จัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร เพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น

7. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เหมาะสม เช่น จัดตั้งชุมนุมหรือชมรมต่าง ๆ

8. จัดการด้านบริการการใช้หลักสูตรแก่ครูในสถานศึกษา โดยจัดให้มีฝ่ายบริการหลักสูตร เช่น ไลต์ทัศนศึกษา ห้องสมุด การแนะแนว ฯลฯ

9. นิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยการเยี่ยมและการสังเกตการสอนเป็นครั้งคราว เพื่อจะได้ทราบปัญหา และให้คำแนะนำช่วยเหลือตามที่ครูต้องการ

จากแนวคิดของนักการศึกษาต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า ผู้บริหารควรมีบทบาทต่อการ
 ใช้หลักสูตรในโรงเรียน คือ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่ให้ได้อย่างชัดเจน
 แจ่มแจ้ง ส่งเสริมสนับสนุนครูผู้สอนในการใช้หลักสูตรทุกวิถีทาง (เช่น เตรียมความพร้อมให้แก่ครู
 พัฒนาครูขณะประจำการ จัดหาและให้บริการวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ฯลฯ) นิเทศติดตามผลการใช้
 หลักสูตร กระตุ้น และส่งเสริมขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้สอน

ส่วนหัวหน้ากลุ่มวิชา หรือหัวหน้าสายวิชานั้น เมื่อเปรียบเทียบกับการบริหารงาน
 ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา หมายถึง หัวหน้าคณะวิชา หรือหัวหน้าแผนกวิชา และสังค
 อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวถึงบทบาทในการส่งเสริมการใช้หลักสูตรไว้ดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนรับผิดชอบอย่าง
 กระจ่างชัดเจน เพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอนในคณะวิชา หรือแผนกวิชาเดียวกันได้
2. ช่วยวางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่ตนเอง
 รับผิดชอบ
3. จัดหาวัสดุและสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้บริการแก่ครูผู้สอนอื่นที่อยู่ในคณะ
 หรือ แผนกวิชาเดียวกัน
4. ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน
 อย่างสม่ำเสมอ
5. ทำการประสานงานการใช้หลักสูตรกับคณะวิชาอื่น หรือแผนกวิชาอื่น เพื่อให้
 การใช้หลักสูตรภายในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ครูผู้สอน

ครูผู้สอนเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง และเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในการ
 ใช้หลักสูตร คือ เป็นผู้จัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่พึงปรารถนาตามที่
 หลักสูตรกำหนด รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ให้แนวปฏิบัติสำหรับครูผู้สอนในการนำหลักสูตร
 สู่นวปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร และ
 ประชุมวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อพิจารณาจุดประสงค์ของหลักสูตรและเนื้อหาสาระในแต่ละรายวิชา
 เพื่อจัดทำแผนการสอนให้เหมาะสม
2. ทำความรู้จักกับผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความรู้
 ความสามารถ และปัญหาของผู้เรียน เพื่อหาทางพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล และทั้งกลุ่ม

3. ศึกษาแผนการสอน คู่มือครูให้เข้าใจแจ่มแจ้งก่อนทำการสอน
4. จัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศส่งเสริมการสอน และเตรียมสื่อการสอนทุกครั้ง ก่อนการสอนเสมอ
5. ศึกษาและลงมือปฏิบัติการสอนด้วยกลวิธีที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือ ปฏิบัติจริงมากกว่าการฟังและอ่านเพียงอย่างเดียว
6. พัฒนาวีธีจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดความ สนใจของผู้เรียนให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักสูตร
7. จัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียนที่มีความจำเป็น
8. ตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ โดยใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือ ที่เหมาะสม เพื่อหาทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
9. ปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ ต้องการของท้องถิ่น โรงเรียน และผู้เรียน

อัมภา บุญช่วย (2537) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูในการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

1. ครูจะต้องศึกษาทำความเข้าใจกับจุดหมาย หลักการ และโครงสร้างของ หลักสูตรตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับวัสดุหลักสูตร อื่น ๆ เช่น แผนการสอน หนังสือเรียนให้เข้าใจ เพื่อจะได้เลือกใช้และแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ครูจะต้องทำการวิเคราะห์หลักสูตร
2. ครูจะต้องเป็นผู้ที่สนใจใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการ เพิ่มพูนความรู้ให้ตนเองทันต่อเหตุการณ์ สามารถนำเรื่องใหม่ ๆ มาดัดแปลงสอนเด็กแล้ว ยังนับ ได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีต่อเด็กในการปลูกฝังให้เป็นคนศึกษาหาความรู้อย่างไม่หยุดยั้งด้วย
3. ครูต้องทำการสอนทุกครั้งอย่างมีจุดหมาย รู้ว่าจะสอนเรื่องอะไร มีวัตถุประสงค์ อะไร และประเมินผลได้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้าผู้เรียนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวังไว้ จะต้องแก้ไขปรับปรุงอย่างไร
4. ครูควรให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับเด็ก เอาใจใส่และสนองต่อปัญหาของเด็ก เป็นรายบุคคล เพราะถ้าเด็กมีความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมกับครู เด็กก็พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมตามที่ครูชี้แนะ
5. ครูต้องหมั่นฝึกฝนกระบวนการคิดของครูเอง เช่น การตั้งคำถาม การฝึกให้เด็ก เป็นคนช่างสังเกตต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสอนให้เด็กคิดเป็นตามไปด้วย

6. พยายามจัดบรรยากาศห้องเรียนให้ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การจัดบอร์ดในห้องเรียน การเปลี่ยนแปลงโยกย้ายที่นั่งของผู้เรียน ฯลฯ

7. ครูต้องรู้จักจัดท่าและใช้วัสดุให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและบทเรียน

8. ครูควรจะต้องทราบว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หรือการเปลี่ยนแปลงหนังสือเรียนจะให้ความหมาย ถ้าครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน วิธีสอน ให้เหมาะสมกับกับผู้เรียน สภาพท้องถิ่น ลักษณะเนื้อหาวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตร

จากบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนตามที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นว่า “ครู” เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านของการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมฯ หรือการให้ความรู้และพัฒนาในด้านจิตพิสัย ครูผู้สอนจะต้องเข้าใจ และไม่ละเลยต่อการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

4. ศึกษานิเทศก์

การนำหลักสูตรไปใช้นั้น นอกจากบุคลากรที่ได้กล่าวมาแล้ว ศึกษานิเทศก์ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่สามารถทำให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุผลตามที่ต้องการได้ ในบางครั้ง ศึกษานิเทศก์อาจเป็นผู้ที่ร่วมสร้างหลักสูตรด้วย ก็จะช่วยส่งเสริมให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทของศึกษานิเทศก์ในการส่งเสริมสนับสนุน มีดังนี้

1. จัดอบรมหรือแนะนำครูเพื่อเสริมสร้างความรู้ และทักษะที่จำเป็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการดำเนินการสอน

2. เป็นที่ปรึกษาของครูในกรณีที่มีปัญหาทางด้านวิชาการและจัดให้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหา ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแสวงหาวิธีการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ เป็นครั้งคราว ในระดับต่าง ๆ

3. เป็นผู้ประสานงานทางวิชาการระหว่างโรงเรียนกับกรม กอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาดำเนินการด้านการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สร้างเสริมแรงจูงใจเพื่อให้ครูมีกำลังใจในการทำงานและพัฒนาวิชาชีพของตน

5. นิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงคุณภาพการสอนของครู

6. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนให้ผู้สนใจได้เข้าใจ

7. จัดให้บริการต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ติดต่อวิทยากรมาให้ความรู้แก่ครูผู้สอน หรือเป็นวิทยากรเอง (ใจทิพย์ เชื้อธรรณพงษ์, 2539)

5. บุคลากรอื่น ๆ

ในการนำหลักสูตรไปใช้ บุคคลส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องมักจะคิดว่ามีบุคคลเพียง 4 กลุ่มที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ยังมีบุคคลอื่น ๆ อีกทั้งในและนอกสถานศึกษา ที่สามารถช่วยให้การใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ หรือ ทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ บุคคลเหล่านี้อาจแบ่งย่อยออกเป็น อีก 2 กลุ่มได้แก่

5.1 บุคลากรอื่นในสถานศึกษา ได้แก่ บรรณารักษ์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักวัดผลการศึกษา นายทะเบียน นักแนะแนวการศึกษา ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่มีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรโดยตรง แต่หน้าที่ของแต่ละคน ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องช่วยเอื้อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปได้อย่างสะดวกราบรื่น เช่น

- ช่วยเหลือผู้บริหารและครูในการอำนวยความสะดวก ให้ข้อมูล จัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

- แนะนำผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนให้เกิดความเข้าใจ มีความพร้อมในการใช้หลักสูตร

- ช่วยเหลือในการประเมินผลหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้อง

5.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภายนอกสถานศึกษา หมายถึง ผู้ปกครอง ชุมชน วิทยากรประจำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้มีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุน การใช้หลักสูตร ตามบทบาท คือ

- ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดทำวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน

- ช่วยประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เรื่องหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่ให้แก่บุคคลในท้องถิ่นที่ยังไม่เข้าใจ

- ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน เช่น ให้ความสนใจในการเรียนของผู้เรียนโดยซักถามผลการเรียน เป็นหรือแนะนำแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมให้กับผู้เรียน ให้การสนับสนุนด้านสถานประกอบการ ฯลฯ เป็นต้น

(ชูศรี สุวรรณโชติ, 2544 และ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)

4. การดำเนินการใช้หลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2527) ได้กำหนดงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร ได้แก่ การเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร และการบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ได้แก่ การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร และการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร

อ่ำรง บัวศรี (2542) ได้แบ่งงานการใช้หลักสูตรออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1. การวางแผนการนำหลักสูตรเข้าแทนที่หลักสูตรเดิม
2. การเตรียมการก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือเครื่องใช้ และอาคารสถานที่ การเตรียมระบบบริหารสถานศึกษาให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ การเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่าย การเตรียมปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู และการเตรียมชุมชนและสังคม

3. การตรวจสอบความพร้อม ประกอบด้วย การประเมินผลหลักสูตรแม่บทก่อนนำไปใช้ การประเมินผลความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน การประเมินโครงการที่สนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้

4. การบริหารงานการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การสนับสนุนงานการใช้หลักสูตร (ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และสื่อการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้านการเพิ่มขวัญและกำลังใจ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการแนะแนวการศึกษา) การกำกับดูแลเพื่อควบคุมคุณภาพหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ได้กล่าวถึงงานที่จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างบรรลุผลนั้น ประกอบด้วย

1. การเตรียมการวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่
2. การเตรียมอบรมครูเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่
3. การจัดครูเข้าสอน

4. การจัดตารางสอน
5. การบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร
7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร
8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) แบ่งงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรไว้ 2 งาน คือ

1. งานบริหารหลักสูตร ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ คือ การศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ การเตรียมบุคลากรในโรงเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดแผนการเรียนการสอน การจัดบริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น อาคาร-สถานที่ งบประมาณ การบริการห้องสมุด ฯลฯ การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน

2. งานสอน เป็นการนำหลักสูตรที่วางแผนไว้แล้วไปสู่การสอน ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทและการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร การพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดสอนซ่อมเสริม และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

นิรมล ศตวุฒิ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล และระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์ (2537) จำแนกงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดเตรียมการด้านต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล และการสอนหรือการจัดการเรียนการสอน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542) ได้กล่าวถึงระบบการใช้หลักสูตรอาชีวศึกษา ประกอบด้วย

1. การขออนุมัติหลักสูตร ได้แก่ การนำเสนอหลักสูตรที่ได้ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรแล้วไปยังสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เพื่อกำหนดเงินเดือน เมื่อได้รับได้รับอนุมัติแล้ว สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการจะแจ้งไปยังกรมเจ้าสังกัดเพื่อนำหลักสูตรไปใช้ต่อไป

2. การวางแผนการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร การเตรียมงบประมาณ การเตรียมความพร้อมของบุคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร (ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ส่งเสริมการศึกษา) การเตรียมวัสดุหลักสูตร เช่น สื่อการเรียนการสอน การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาคารสถานที่ ฯลฯ การเตรียมระบบบริหารสถานศึกษา บทบาทหน้าที่และโครงสร้างงานในสถานศึกษา การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการของผู้สอน และการศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ตลอดจนการเตรียมจัดระบบการประเมินผลติดตามการใช้หลักสูตร

3. การบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย การจัดทำแผนการตามที่ได้วางไว้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำตารางสอน การจัดทำแผนการสอน การจัดทำคู่มือผู้เรียน การเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนการเรียน ความพร้อมของผู้สอน และการประเมินผล การเรียน

4. ระบบการประเมินหลักสูตร จะช่วยให้ทราบข้อมูลที่บ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตร ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรต่อไปในอนาคต

จากลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ตามแนวคิด และหลักการของนักวิชาการศึกษาที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าล้วนเป็นงานที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้นเอง ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นในสถานศึกษานั้น เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติอยู่ทุกวันที่มีการจัดการเรียนการสอน ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น ๆ ดังนั้น หากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรทุกคนมุ่งที่จะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้ช่วยกลมกล่อมแก่ผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ก็จะทำให้การจัดการจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ได้วางไว้ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา ซึ่งมี นางสินีนางู ศิลปาจารย์ รองอธิบดีกรมอาชีวศึกษาในขณะนั้น เป็นประธานคณะกรรมการ ได้เห็นความสำคัญของการดำเนินการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่จะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กับกิจกรรมการเรียนการสอนในทุก ๆ วิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาทั้งในส่วนการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอน ออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ชั้นเตรียมการ

ด้านการบริหาร

1. การจัดทำนโยบาย / แผนงาน / โครงการดำเนินงานในสถานศึกษา
2. การจัดประชุมชี้แจงแก่ครูผู้สอน

ด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

1. การกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา
2. การจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ชั้นดำเนินการ

ด้านการบริหาร

1. การสนับสนุนการเรียนการสอน
2. การนิเทศติดตามผลและให้ความช่วยเหลือ
3. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ

ด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

1. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและมีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ตามแผนการสอน
2. การวัดและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ในระหว่างการเรียนการสอน และการประเมินผลเป็นรายวิชา

ชั้นประเมินผล

ด้านการบริหาร

1. การกำกับ นิเทศ ติดตาม และรายงานผล
2. การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยภาพรวมแต่ละภาคเรียน
3. การดำเนินการประเมินโครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

จะเห็นว่ากรอบงานดังกล่าว ครอบคลุมกรอบงานของการนำหลักสูตรไปใช้ โดยเน้นให้มีการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดของแต่ละงานดังต่อไปนี้

4.1 ชั้นเตรียมการ

4.1.1 ด้านการบริหาร

- การจัดทำนโยบาย / แผนงาน / โครงการดำเนินงานในสถานศึกษา

การวางแผนในสถานศึกษามีขั้นตอนประกอบด้วย (1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา (2) การจัดทำแผน (3) การนำแผนไปปฏิบัติ และ (4) การติดตามประเมินผล ขั้นตอนในการดำเนินการดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์อย่างมากและสะดวกต่อสถานศึกษาในการนำไปปฏิบัติ เพราะสถานศึกษาแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันในเรื่องปัญหาและความพร้อม การวางแผนที่มีระบบและประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นการวางแผนที่ครบวงจรที่มีทั้งการวางแผน (Plan) การนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation) และการติดตามตรวจสอบประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเรียกว่า PIE Model (อุทัย บุญประเสริฐ, 2538)

การวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร ครูหรือผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกันในการวิเคราะห์หลักสูตร โดยวางแผนร่วมกันว่าจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนในครั้ง นี้ มีเป้าหมายที่แท้จริงคืออะไร และสอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจทั้งของผู้เรียน และของชุมชน ตลอดจนจนสถานประกอบการเพียงไร การนำหลักสูตรมาใช้โดยปรับเน้นให้มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ นั้น โรงเรียนมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เช่น ความรู้ความเข้าใจของครูต่อการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมฯ การเตรียมบุคลากร คือ ครูผู้สอน จะต้องทำอย่างไร จัดทำโดยวิธีใด ครูจึงจะเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น แผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ จะจัดหาได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความพร้อมของการดำเนินการ ซึ่งหากขาดความพร้อมในเรื่องเหล่านี้ การพัฒนาหลักสูตรให้สู่จุดหมายของโครงการฯ ก็อาจประสบความล้มเหลวได้ยาก (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2533)

- การประชุมชี้แจงแก่ครูผู้สอน

คือ การเตรียมความพร้อมให้แก่ครูผู้สอน ซึ่งเป็นงานที่สำคัญมาก เพราะแท้ที่จริงแล้วเราพบว่า มีครูเป็นจำนวนไม่น้อยที่ได้เรียนรู้หลักการและทฤษฎีต่าง ๆ ไปแล้ว แต่ขาดความรู้ที่จะนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องของนามธรรม ทำได้ยากไม่เหมือนกับการพัฒนาด้านความรู้ และทักษะทางวิชาชีพ (ทิศนา ขัมมณี, 2542) และมีครูอีกไม่น้อยที่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ ตามที่ปรากฏอยู่ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในการจัดการสอนของตน โดยถือเป็น

ภาระหน้าที่หรือเป็นงานรับผิดชอบของบุคลากรบางฝ่ายในโรงเรียน เช่น อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ฝ่ายปกครอง (นงลักษณ์ พันธุ์สัมฤทธิ์, 2536) ดังนั้น การประชุมชี้แจงแก่ครูผู้สอนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการ โดยการประชุมอาจทำได้ทั้งการประชุมชี้แจง และการอบรมให้ความรู้ และการประชุมสัมมนา ตลอดจนการเผยแพร่เอกสารต่าง ๆ (สัจจิต อุทรานันท์ , 2527)

4.1.2 ด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

- การกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา

คุณธรรม จริยธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ต้องมีการปลูกฝัง การย้ำเตือน การทบทวน มิใช่เน้นแต่การปลูกฝังในวัยเด็กแต่เพียงอย่างเดียว และแม้ว่าอาจารย์ส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลว่า ได้มีการอบรมสั่งสอนสอดแทรกในห้องเรียน แต่คุณธรรมของนักศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง แสดงว่าวิธีการอบรมอย่างเดียวไม่ใช่แนวทางที่ให้ผลดีเท่าที่ควร น่าจะต้องมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนใหม่ให้นักศึกษาต้องมีการปฏิบัติกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างคุณธรรม โดยเฉพาะควรเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน (สุวิมล ว่องวานิช และ นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2545) นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ นั้น สามารถจัดได้ในทุกวิชา และสามารถจัดได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การจัดในห้องเรียน ผู้สอนสามารถที่จะให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการเรียนการสอน เนื้อหาของคุณธรรม ให้ผู้เรียนเกิดมโนคติและเกิดความตระหนักในความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมในแต่ละเนื้อหาของบทเรียน ส่วนกิจกรรมนอกห้องเรียนจะเป็นการปฏิบัติเพื่อแสดงถึงความมีคุณธรรม จริยธรรมที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียน (จันทรทิพย์ เชื้อพานิช และ รัชนิกร หงส์พนัส, 2545)

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังและพัฒนา ทบทวน คุณธรรม จริยธรรมฯ ในรายวิชาที่ตนสอนนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นที่จะต้องทำวิเคราะห์ลักษณะธรรมชาติของรายวิชานั้น ๆ แล้วเลือกคุณธรรมจริยธรรมฯ ที่สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนวิชานั้น ๆ

- การจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา

ความหมายของแผนการสอน

แผนการสอน หมายถึง แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วัฒนาพร กระจับทุกษ์, 2542 : 1)

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2524) กล่าวว่า แผนการสอน หมายถึง กิจกรรมในการคิดและทำของครูก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกเนื้อหา การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการประเมินผล

นิรมล ศตวุฒิ และคณะ (2537) กล่าวว่า แผนการสอน หมายถึง การเตรียมความพร้อมที่จะทำการสอนของครู เพื่อให้รู้ว่าชั่วโมงนั้น ๆ จะดำเนินการสอนอย่างไร ใช้อุปกรณ์อะไรเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง จุดมุ่งหมาย และให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

แผนการสอน (Lesson Plan) จึง เป็นผลของการเตรียมการอย่างเป็นรูปธรรมของของครู เพื่อการแปลงหลักสูตรสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรและเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกำหนดการสอนหรือแผนการสอน แผนการสอนจึงถือเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ครูผู้สอน” ที่ต้องให้ความสำคัญ และมีความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งเห็นภาพรวมและขั้นตอนของการดำเนินการที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถจัดทำแผนการสอน นิเทศ หรือ บริหารการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วัฒนาพร กระจับทุกษ์, 2542 ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)

การจัดทำแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม

จากความหมายของแผนการสอน ทำให้เราได้ทราบว่า สิ่งที่เราจะต้องคิดเพื่อวางแผนการสอนคือ จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องอะไร จะใช้วิธีการใดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามนั้น และจะรู้ได้อย่างไรว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่เป็นจุดใหญ่ของการจัดทำแผนการสอน คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้จะต้องสัมพันธ์กันและเกาะติดกันไปตลอดเวลาเหมือนเกลียวเชือก

จะแยกจากกันไม่ได้ (คมกฤษ อนุมานารถ, 2544) (รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล, 2542) ดังนั้นในการจัดทำแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ฯ จึงสามารถทำได้ใน 3 ส่วนนี้เช่นกัน นั่นคือ ปรากฏในจุดประสงค์ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีการวัดและประเมินผล

สำหรับเทคนิควิธีการนำเอาคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปบูรณาการในจุดประสงค์สามารถทำได้ 3 รูปแบบ คือ

1. เอาคุณธรรม จริยธรรมที่ได้กำหนดแล้วแทรกเข้าไปในจุดประสงค์เลย เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ จุดประสงค์เดิมเขียนไว้ว่า “นักเรียนสามารถผสมสารเคมีได้อย่างถูกต้อง” เป็นจุดประสงค์ที่วัดเน้นด้านความรู้และทักษะ แต่เมื่อเอาคุณธรรม จริยธรรมฯ เข้าไปบูรณาการสามารถเขียนได้เป็น “นักเรียนร่วมกันผสมสารเคมีได้อย่างถูกต้อง ไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น” คำว่าร่วมกันเป็นตัวกำหนดกิจกรรมว่านักเรียนต้องทำงานมากกว่าหนึ่งคน มีการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะต้องประเมินการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และคำว่า “ไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น” ก็คือคุณธรรมด้านความระมัดระวังรอบคอบ และความรับผิดชอบ ที่ต้องพัฒนาและประเมิน

2. เขียนจุดประสงค์วัดความรู้แบบเดิม เช่น นักเรียนสามารถผสมสารเคมีได้อย่างถูกต้อง แต่แยกคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่จะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนออกมาต่างหาก โดยกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ที่ประสงค์จะพัฒนา เช่น

- การทำงานเป็นกลุ่ม
- ความระมัดระวัง และความรอบคอบ
- ความรับผิดชอบ

3. ผสมผสานระหว่างแบบที่ 1 และแบบที่ 2 เข้าด้วยกัน เช่น จากตัวอย่างเดิมสามารถเขียนได้ว่า “นักเรียนร่วมกันผสมสารเคมีได้อย่างถูกต้องและไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น” จากนั้น แยกให้เห็นอีกชัด ๆ ว่า “ร่วมกัน” ก็คือ การทำงานเป็นกลุ่ม “ไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น” ก็คือ ความระมัดระวังรอบคอบ และความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

เมื่อจุดประสงค์ชัดแล้ว จุดประสงค์จะเป็นตัวกำกับกิจกรรมการเรียนการสอน และเมื่อกำกับกิจกรรมการเรียนการสอนก็จะกำกับการวัดและประเมินผล กล่าวคือ เมื่อจุดประสงค์วัดทั้งความรู้และคุณธรรม การวัดผลก็ต้องวัดทั้งคุณธรรมและความรู้ด้วย (คมกฤษ อนุมานารถ, 2544)

4.2 ชั้นคำเป็นการ

4.2.1 ด้านการบริหาร

- การสนับสนุนการเรียนการสอน

ทศนา แชมมณี (2544) ได้ทำการศึกษาแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้อตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พบว่า ในด้านยุทธวิธีในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมการเรียนรู้ของครู เนื่องจากความรู้ความเข้าใจที่กระจ่าง ส่งผลอย่างมากต่อการปฏิบัติและการปรับเปลี่ยนแนวคิดของครู จากการศึกษาพบว่า ครูล้วนกล่าวว่าตนยังไม่มี ความกระจ่างในเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในหลายเรื่อง และต้องการความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เพราะหากตนมีความรู้เพิ่มขึ้น ก็จะปฏิบัติได้ดีขึ้น การเรียนรู้นี้จำเป็นต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพราะจะช่วยให้ครูกระตือรือร้นและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น อันส่งผลต่อการสอนของครูด้วยเช่นกัน การส่งเสริมการเรียนรู้ของครูจึงถือเป็นการสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง

2. ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ครูในด้านการเตรียมการสอน การจัดทำแผนการสอน การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ

3. การบริหารจัดการด้านสภาพแวดล้อม สถานที่ ระบบการทำงาน ให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน เช่น การจัดการด้านวิชาการ มีการวิเคราะห์หลักสูตร ปรับหลักสูตร ปรับตารางสอน คาบเวลาเรียนให้เหมาะสมกับการสอนแต่ละวิชามากขึ้น มีการกำหนดนโยบายให้ครูทุกคนได้เพิ่มพูนความรู้ การประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองทราบ เพื่อมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลและพัฒนาผู้เรียนมากขึ้น ฯลฯ

4. สถานศึกษาควรใช้แนวคิดการพัฒนาทั้งโรงเรียน (whole school approach) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้จะต้องครอบคลุมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการบริหารจัดการทุกด้านให้สอดคล้องหรือเชื่อมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

การค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการที่ธำรง บัวศรี (2542) ได้กล่าวไว้ใน การสนับสนุนครูผู้สอนการจัดการเรียนการสอน ไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. กำลังคน คือ การดำเนินการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครูผู้สอน เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การจัดประชุม อบรม สัมมนา หรือส่งให้ไปเข้ารับการอบรมที่หน่วยงานอื่นจัด อนุญาตให้ศึกษาต่อ ฯลฯ

2. วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และสื่อการเรียนการสอน ในปัจจุบัน สิ่งดังกล่าวมีความสำคัญและจำเป็นต่อการปฏิบัติงานของครูผู้สอนมาก โรงเรียนที่มีแต่ชอล์ก และกระดานดำ ย่อมทำให้การเรียนการสอนถูกจำกัดไปในตัว แต่ถ้ามีอุปกรณ์เพิ่มขึ้น มีสื่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น การสอนและการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนย่อมทำได้หลายรูปแบบ

3. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การที่ผู้สอนจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีอย่างเสมอ และส่งเสริมคุณภาพการทำงานของตนเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ผู้สอนจะต้องมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา การส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอาจทำได้หลายวิธี เช่น โครงการนิเทศตนเอง การประชุมสัมมนาทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาวิจัย และการศึกษาดูงานนอกสถานที่ การให้ความรู้โดยใช้เอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ

4. การเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจ ขวัญและกำลังใจเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การส่งเสริมขวัญและกำลังใจอาจทำได้หลายวิธี เช่น ชมเชย เยี่ยมเยียนแสดงความยินดีในผลงาน ปลอบหรือให้กำลังใจในการมูมนะแก้ไขสิ่งผิดพลาด ฯลฯ

5. การนิเทศการศึกษา

สำหรับประการที่ 5 เป็นสิ่งที่บรรจุอยู่ในกรอบงานของขั้นตอนการดำเนินการอยู่แล้ว ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

- การนิเทศติดตามผลและให้ความช่วยเหลือ

การนิเทศการศึกษา

คาร์ล ดี คลิกแมน (Carl D. Glickman) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษานหมายถึงหน้าที่ของทางโรงเรียนที่จะต้องปรับปรุงการสอน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือโดยตรงกับครู

กิติมา ปรีดีดิติก (2532) กล่าวว่า "การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการชี้แนะ แนะนำ และให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของครูในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลตามจุด มุ่งหมายที่วางไว้"

สังต์ อุทรานันท์ (2530) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ซารี มณีศรี (2538) สรุปไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง"

ส่วนบันทึก พฤษภาคม (2537) มองการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกระบวนการทำงานอย่างมีแผน เป็นการกระทำที่มีขั้นตอนและความต่อเนื่อง เพื่อให้ครูที่ผ่านกระบวนการนิเทศการศึกษาเกิดความตื่นตัว คลายความวิตกกังวล / ความคับข้องใจ ทั้งในหน้าที่การงานและส่วนตัว มีความเข้าใจที่จะใช้วิธีการในการพัฒนาวิชาชีพได้คล่องตัวขึ้น โดยมีการปรับปรุงการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านที่ได้ยกมากล่าวนี้ ชี้ให้เห็นว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาให้เกิดความงอกงามขึ้นในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายที่สัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนเป็นคำตอบสุดท้าย ความงอกงามหรือสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนนี้ ควรจะครอบคลุมทั้ง 3 ด้านในตัวผู้เรียน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการจนเกิดความพร้อมในทุก ๆ ด้านของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2533 ได้กำหนดความมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและควบคุมมาตรฐานทางบริหารและวิชาการของสถานศึกษา
กลุ่มสถานศึกษา ตามที่กรมอาชีวศึกษากำหนด
2. เพื่อให้บริการทางวิชาการแก่สถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ วิจัย ติดตามและประเมินผล เพื่อปรับปรุง คุณภาพ และมาตรฐานการอาชีวศึกษา
4. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน และเอกสารทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น
5. เพื่อพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ อันจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดการศึกษา ทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ โดยประสานงานกับหน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ของกรมอาชีวศึกษา เพื่อมิให้งานซ้ำซ้อนกัน

6. เพื่อประสานงานทางวิชาการ จริยธรรม วัฒนธรรม การบริการชุมชนระหว่าง สถานศึกษา กลุ่มสถานศึกษา กรมอาชีวศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานหรือ องค์การระหว่างประเทศ

นอกจากระเบียบดังกล่าว วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า การ นิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน พัฒนาคู ช่วยเหลือให้ครูมีความรู้ความสามารถใน การพัฒนางานด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ช่วยประสานงานให้เกิดความร่วมมือและ ความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างขวัญกำลังใจแก่ครูเพื่อจะได้ร่วมกันพัฒนา ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

การติดตาม

ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ (2541, อ้างถึงใน สุดาพร เขิงเสถียร, 2542) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการติดตามโครงการ / งาน ไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผน
2. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน
3. เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายและ ประสิทธิภาพ

ประโยชน์ของการติดตาม ที่สำคัญ คือ การนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ระหว่างการ ดำเนินโครงการ รองลงมาคือ ใช้สำหรับการวางแผนจัดโครงการในอนาคต อาจสรุปประโยชน์ได้ ดังนี้

1. ทราบถึงสถานภาพและสถานการณ์ต่าง ๆ ของการดำเนินโครงการ
2. ทราบข้อดี ข้อบกพร่อง ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้การดำเนินโครงการมีปัญหา ทำให้สามารถแก้ไขได้ทุกจุดอย่างทันที่
3. ประหยัดเวลา งบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนินโครงการ
4. สามารถเก็บรวบรวม วิเคราะห์ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการเพื่อนำเสนอ การดำเนินงานในเชิงสถิติ
5. กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องกับโครงการมีความสำนึกต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบ และกระตือรือร้นในการแก้ไข ตลอดจนคิดปรับปรุงโครงการอยู่เสมอ
6. ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ของโครงการ สามารถวินิจฉัยสั่งการได้อย่างรัดกุม มีเหตุผล
7. เป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ
9. เป็นสารสนเทศสำหรับการประเมินผล

สรุปได้ว่า การให้การนิเทศติดตามในขั้นตอนของการดำเนินงานนี้ จึงมุ่งเน้นที่ เพื่อการทราบข้อมูล และการให้ความช่วยเหลือ พัฒนาครู ให้มีความรู้ความสามารถในด้านการ จัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ บูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ และการประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ อีกทั้งส่งเสริมให้ กำลังใจ เชิดชูให้เกียรติแก่ผู้ที่มีผลงานดี ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอนที่ครู ประสบอยู่ เพื่อให้ผู้เรียนอาชีวศึกษาได้รับการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ

- การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ดังนี้

วีณา วิสเพ็ญ (2529) กล่าวถึงความหมายของกิจกรรมเสริมหลักสูตรว่า หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นนอกเวลาเรียน เพื่อส่งเสริมความเจริญของเด็กทุกด้าน

สุนน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ (2531) ได้อธิบายถึงกิจกรรมเสริม หลักสูตรว่า หมายถึง กิจกรรมประเภทต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนแต่ละคนได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยตนเอง อันเกิดจากความสมัครใจ ความสนใจ ความสามารถ เฉพาะของแต่ละบุคคล

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2526) กล่าวว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ กิจกรรมที่โรงเรียน สนับสนุนให้นักเรียนจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียน นอกเหนือไปจากกิจกรรมการ เรียนการสอนตามหลักสูตร ที่ส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อสนอง ความสนใจและส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพ อุปนิสัยของนักเรียนให้เหมาะสม

จากข้อความดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ ครูและนักเรียนร่วมกันจัดขึ้น นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ตามความ สนใจและสมัครใจของผู้เรียน มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ เรียนที่อยู่ในวัยรุ่นเช่นผู้เรียนอาชีวศึกษา เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ใช้ความคิดและพลังกำลังในทางสร้างสรรค์ที่ถูกที่ควร เพื่อช่วยเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบ และพัฒนา ศักยภาพ ตลอดจนฝึกฝนให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของ หลักสูตร ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

4.2.2 ด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

- การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและมีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ตามแผนการสอน

ความเป็นมาของแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

Carl R. Rogers คือผู้คิดค้นและใช้คำว่า “เด็กเป็นศูนย์กลาง” (Child-centered) เป็นครั้งแรก ในวิธีการนี้ ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนแต่ละคนมีคุณค่าสมควรได้รับการเชื่อถือไว้วางใจ แนวทางนี้ จึงเป็นแนวทางที่จะผลักดันผู้เรียนไปสู่การบรรลุศักยภาพของตน โดยส่งเสริมความคิดของผู้เรียนและอำนวยความสะดวกให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครูหรือบุคคลทั่วไปเคยชิน ดังต่อไปนี้ (วัฒนาพร ระบุบุทกซ์, 2542)

ประเด็น	การเรียนรู้แบบเดิม	การเรียนรู้แบบใหม่
1. หน่วยการเรียนรู้	คนเดียว	กลุ่ม / เดี่ยว
2. จุดเน้น	เนื้อหา	เนื้อหา / กระบวนการ
3. การพัฒนาประสบการณ์	สติปัญญา	ร่างกาย อารมณ์ ปัญญา สังคม รู้จักตนเอง ค่านิยม ความเชื่อ
4. บทบาทผู้เรียน	ฟัง จด จำ สอบ ลืม	มีส่วนร่วม ปฏิสัมพันธ์ ค้นคว้า สรุปด้วยตนเอง กระตือรือร้น
5. บทบาทครู	สอน บอก บรรยาย สั่ง ประเมิน	อำนวยความสะดวก เป็นแหล่ง ความรู้ สนับสนุน กระตุ้น
6. การสื่อสาร	ทางเดียว	สองทาง
7. บรรยากาศ	เป็นทางการ ปิดกั้น ย้ำสถาน ภาพครู นักเรียน	ไม่เป็นทางการ ผ่อนคลาย สนุก ไม่ย้ำสถานภาพ
8. วิธีการเรียนรู้	ครูตั้งใจหาคำถามที่ดีที่สุด	หาทางกระตุ้น สนับสนุนกลุ่ม ให้คิดคำถามที่ลึกซึ้งและหาทาง ตอบคำถามนั้น
9. ผู้รับผิดชอบต่อผลการเรียน	ครู	ผู้เรียนและครู
10. ผู้ได้รับการตอบสนองความต้องการ	ครู	ผู้เรียน
11. การถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่การทำงาน / ชีวิตจริง	น้อยและไม่แน่นอน	มาก
12. การประเมิน	เนื้อหา	ผลงานและกระบวนการ

หลักการพื้นฐานของแนวคิด “ผู้เรียนเป็นสำคัญ”

1) ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน

ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครูคือผู้สนับสนุน (supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (resource person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้

ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย เนื้อหา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ “สิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)”

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้เรียนจะได้รับความสุขจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

4. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5. ครูคือผู้อำนวยการความสะอาดและแหล่งเรียนรู้

ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้าหาสื่ออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความเต็มใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็ความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้นั้น

6) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างไปจากเดิม

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถ

เป็นในสิ่งที่ยากจะเป็น มีวุฒิภาวะสูงขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

7) การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน พร้อมกันไป

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ความคิด ด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึก จะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรยึดหลักดังต่อไปนี้

1) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้

2) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

3) การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

4) การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ

5) การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบหนึ่ง ที่ได้รับความสนใจและง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ คือ CIPPA Model ซึ่งคิดค้นขึ้นโดย รศ.ดร.ทศนา เขมมณี (2541) มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- C - Construct คือ การให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูล ทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ แปลความหมาย ตีความ สร้างความหมาย สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปเป็นข้อความรู้ ตามแนวคิดของ Constructivism
- I - Interaction คือ การให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน เพื่อน สื่อและสิ่งแวดล้อมรอบตัว แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ข้อมูล ความคิด ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- P - Physical Participation คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายในการทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ
- P - Process Learning คือ การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต
- A - Application คือ การให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์หรือใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือในชีวิตประจำวัน

CIPPA Model นอกจากจะเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถนำไปใช้เป็นตัวชี้วัด หรือเป็นเครื่องตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ว่า กิจกรรมนั้นเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือไม่ โดยนำเอากิจกรรมในแผนการสอนมาตรวจสอบตามหลัก CIPPA **ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.ค.ร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงใน วัฒนาพร ระบุทุกข, 2542) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางขึ้น โดยกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ข้อ เป็นเครื่องตรวจสอบว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนการสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อใดที่เกิดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตัวบ่งชี้ดังกล่าวได้แก่

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วยช่วยกัน
6. ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูล สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7. ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน
9. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรง ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนตัว และปรับปรุงส่วนตัวของผู้เรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนกิจกรรมมารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

- การวัดและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ในระหว่างการเรียนรู้การสอน และประเมินผลเป็นรายวิชา

การวัด (Measurement) ด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แสดงถึงคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละบุคคลว่าเป็นอย่างไร

การประเมิน (Assessment) ด้านคุณธรรม เป็นการนำข้อมูลที่แสดงถึงคุณธรรมจริยธรรม ที่ได้จากการวัดมาพิจารณาผลสรุป ผลที่ได้นำมาพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมต่อไป

แต่ถ้าเป็นการประเมินค่า (Evaluation) เป็นการตัดสิน ถ้าตัดสินว่าใครผิด คนนั้นก็ควรได้รับโทษ โรงเรียนมิใช่ศาล และนักเรียนก็มีใจจำเลย ผู้ต้องคดี หรือผู้ต้องหา แต่เป็นผู้ที่ต้องการรับพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เพื่อที่จะสามารถไปพัฒนาประเทศต่อไป

การประเมินที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงต้องเป็นการประเมินเพื่อการพัฒนา ข้อมูลที่นำมาใช้ในการประเมินจึงต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการเรียนรู้ เช่น ถ้าครูให้นักเรียนทำรายงาน ในตัวรายงานที่นักเรียนนำมาส่งครูนั้นแหละ ที่ครูจะต้องนำมาใช้ในการหาข้อมูลว่านักเรียนมีหรือไม่มีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการ การวัดที่เป็นการวัดตามสภาพจริง (Authentic) โดยแท้ ผู้เรียนก็ไม่ต้องไปทุกซักรึ้นว่าจะถูกสอบ

แนวคิดในการประเมิน

โดยปกติการประเมินจะมีหลายลักษณะ ในที่นี้ จะกล่าวเพียง 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินระหว่างเรียน (On Going Evaluation) เป็นการประเมินการเรียนรู้ที่ครูให้นักเรียนทำกิจกรรม โดยผลหรือข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมในขณะที่ทำการสอน ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง แล้วสะท้อนความสามารถของผู้เรียนออกมา การประเมินลักษณะนี้มีความสำคัญมาก เพราะครูผู้สอนจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวเด็กจากความสามารถจริงในการเรียนการสอน

2. การประเมินแบบสรุปรวบยอด (Summative Evaluation) เป็นการประเมินการเรียนรู้เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ การสอบกลางภาค หรือปลายภาค การประเมินลักษณะนี้ มักใช้การทดสอบ ซึ่งก็ได้มีการพัฒนาไปมากแล้ว

ปัจจุบัน การประเมินระหว่างการเรียนรู้เป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นที่ต้องการมากกว่าการประเมินแบบสรุปรวบยอด ครูสามารถประเมินผู้เรียนไประหว่างทำการสอน และทำให้ได้ข้อมูลจากการกระทำการเรียนการสอนนั้น เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาผู้เรียนต่อไป

นอกจากการประเมินทั้งระหว่างการเรียนรู้และการประเมินแบบสรุปรวบยอดแล้ว สิ่งสำคัญที่ควรนำมาคำนึงถึงในการประเมินอีก ก็คือ

การประเมินภายใน (Internal Evaluation) เป็นการประเมินตนเอง (Self Evaluation) ครูต้องพยายามให้เด็กรู้จักการประเมินตนเอง

การประเมินภายนอก (External Evaluation) เป็นการประเมินโดยบุคคลภายนอก คือ ครูเป็นผู้ประเมินเด็กนั่นเอง

การประเมินที่มีคุณภาพ จะต้องเป็นการประเมินที่มีทั้งการประเมินภายนอกและการประเมินภายใน แต่สิ่งสำคัญคือ การประเมินภายใน หรือการประเมินตนเอง ครูต้องพยายามหัดให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง ถ้าผลการประเมินตนเองตรงกับผลการประเมินโดยผู้อื่น แสดงว่าผู้เรียนรู้จักตนเองที่แท้จริง

แนวทางการวัดและประเมินผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม

สิ่งที่ควรวัดในคุณธรรม จริยธรรม มี 4 ประการ คือ

1. วัดความรู้ (Knowledge) เป็นการวัดความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

2. วัดทัศนคติเชิงจริยธรรม (Attitude) คือ ความโน้มเอียงทางจิตใจอันเนื่องมาจากการมองเห็นคุณประโยชน์และโทษของสิ่งนั้น การกระทำหรือไม่กระทำในด้านคุณธรรม จริยธรรม ขึ้นอยู่กับการมองเห็นคุณประโยชน์และโทษเหล่านั้น ดังนั้น การวัดทัศนคติเชิงจริยธรรม คือ การเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการกระทำนั้น ซึ่งดีกว่าการวัดความรู้ ในข้อนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของจิตติมา แสงตะวัน (2541) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องสถาบันกับการยับยั้งการกระทำผิดของนักเรียนอาชีวศึกษา พบว่า มีนักศึกษาให้สัมภาษณ์ว่า ตนเองรู้ว่าการสูบบุหรี่นั้นผิด แต่ไม่สามารถยับยั้งตนเองได้

3. วัดเหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral reasoning) คือ การวัดเหตุผลที่มาสนับสนุนให้ผู้เรียนกระทำหรือไม่กระทำ เช่น เด็กคนหนึ่งคืนดินสอของเพื่อนที่ตนเองเอาไป ลองถามดูว่าทำไมคืน ถ้าเด็กบอกว่าคืนเพราะกลัวครูตี กับเด็กที่ตอบว่าคืนเพราะรู้สึกว่าเป็นของเพื่อน ไม่ใช่ของเราไม่ควรเอามาเป็นของตนเอง เด็กคนหลังย่อมมีคุณธรรมสูงกว่าคนแรก ซึ่งในการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น ต้องมีทฤษฎีทางจริยธรรมมาประกอบการพิจารณาด้วย

4. วัดพฤติกรรมการแสดงออก (Action) เป็นการแสดงออกของผู้เรียนในการกระทำดี ละเว้นความชั่ว การวัดและประเมินด้านคุณธรรมจริยธรรม ต้องสามารถวัดได้ทั้งการกระทำหรือการแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรม เช่น ด้านความรับผิดชอบ ครูต้องสามารถสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบที่แสดงออกจากการกระทำ

(สมบูรณ์ ชิตพงศ์, 2544)

แม้ว่า ผู้เรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมในระดับที่สามารถวัดได้ทั้ง 4 ลักษณะดังกล่าว จะเป็นผู้เรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมฯ ที่วิเศษที่สุด และทุกคนก็มุ่งหวังที่จะให้เกิดกับผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง แต่ในการวัดด้านคุณธรรม จริยธรรม นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้น ในการประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษานั้น จึงมุ่งเน้นที่การวัดประเมินจากพฤติกรรมที่แสดงออกในระหว่างการทำกิจกรรมการเรียนรู้ (ประเมินระหว่างทำการสอน) แล้วนำข้อมูลจากการวัดระหว่างสอน มาเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจให้คะแนนทั้งรายวิชาร่วมกับคะแนนความรู้ และทักษะด้านวิชาการ และวิชาชีพต่อไป

4.3 ชั้นประเมินผล

4.3.1 ด้านการบริหาร

- การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยภาพรวมของแต่ละภาคเรียน

การประเมิน (Evaluation) หมายถึง การตัดสินหรือวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดผล โดยอาศัยเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินที่ดีต้องมากจากการวัดผลที่ดี กล่าวคือ ต้องเป็นการวัดผลที่แม่นยำ ถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน ดังนั้น ในการวัดผลทางการศึกษาไม่ว่าเรื่องใด ๆ ต้องวัดหลาย ๆ ครั้ง ครั้งละมาก ๆ แต่ตรงกับจุดหมายที่ต้องการ จุดมุ่งหมายของการวัดผลประเมินผลทางการศึกษา เป็นการวัดและประเมินเพื่อค้นหาและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน (กังวล เทียนกันท์เทศน์, 2536)

ดังนั้น การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยภาพรวมของแต่ละภาคเรียน จึงเป็นการรวบรวมข้อมูลจากการประเมินคุณธรรม จริยธรรมฯ ในทุกรายวิชาที่ผู้เรียนได้เรียน รวมถึงข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนนักศึกษาในภาคเรียนนั้น เพื่อพิจารณาจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรช่วยพัฒนาผู้เรียนที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือรับรองคุณธรรม จริยธรรมฯ แก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาต่อไป (กรมอาชีวศึกษา, 2542)

- การรวบรวมข้อมูลและจัดทำสรุปรายงานผล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนหนึ่งของการประเมินผล เมื่อสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน จะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตัดสินผลว่าการดำเนินการมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาทั้งผลผลิต (Output / Product) และผลลัพธ์ (Outcome / Impact) จากนั้นจึงสรุปผลการประเมินให้เห็นภาพรวมทั้งหมด หลังจากการประเมินเสร็จสิ้นได้ภาพรวมแล้ว ผู้ประเมินต้องเขียนรายงานการประเมิน เพื่อให้ผู้อื่นได้รับทราบและเข้าใจการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2542)

4.3.2 ด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

- การประเมินแผนการสอนที่จัดทำขึ้น เพื่อการแก้ไขปรับปรุง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีกับสถานการณ์จริงเพียงใด การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และสามารถ

ใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการประเมินอาจใช้การสังเกต สัมภาษณ์ และส่งแบบสอบถามให้ผู้ใช่ คือ ผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้ปกครอง การประเมินผลที่ดี ควรต้องมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

5. โครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา

ปี พ.ศ. 2542 กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในสายอาชีวศึกษาอย่างเร่งด่วน อีกทั้งเพื่อให้การ จัดอาชีวศึกษาเป็นไปตามแนวการจัดการศึกษาแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 มาตรา 24 (4) ที่กำหนดว่า

... จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา...

จึงได้มีคำสั่งที่ 2082/2542 ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2542 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดการประชุมสัมมนาการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ในการเรียนการสอนอาชีวศึกษา โดยมีนางสินีนางุศิลป์ อาจารย์ (รองอธิบดีกรมอาชีวศึกษาในขณะนั้น) เป็นประธานคณะกรรมการ จัดการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานครั้งแรกขึ้นเมื่อวันที่ 6 - 8 ตุลาคม 2542 ณ โรงแรมชะอำมารีนา รีสอร์ท จังหวัดเพชรบุรี ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณาหาแนวทางการดำเนินการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ในการเรียนการสอน ตลอดจนรูปแบบการประเมินผล และกำหนดดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ให้มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ในการจัดการเรียนการสอนทุกรายวิชา โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเน้นให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Trait) ที่คณะกรรมการดำเนินงานร่วมกันกำหนดขึ้น จำนวน 14 ประการ ได้แก่ มนุษยสัมพันธ์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเอง การประหยัด ความสนใจใฝ่รู้ การละเว้นสิ่งเสพยาเสพติดและการพนัน ความรักสามัคคี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพึ่งตนเอง ความปลอดภัย ความอดทนอดกลั้น ความกตัญญู พร้อมทั้งพฤติกรรมบ่งชี้ของการวัดผล(ซึ่งภายหลังได้รับการปรับแก้จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อให้การสื่อความถูกต้องตามหลักของพฤกษศาสตร์ เหลือ 13 ประการ) ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจเพิ่มเติมคุณธรรมฯ อื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพ และปัญหาในท้องถิ่นและสถานศึกษา พร้อมทั้งได้จัดทำคู่มือการดำเนินงานขึ้นเพื่อเป็นแนวทาง ให้สถานศึกษาได้นำไปทดลองปฏิบัติ

2. ให้กองสถานศึกษาแต่ละกอง คัดเลือกสถานศึกษาในสังกัด ภาคละ 1 แห่ง เป็นสถานศึกษานำร่องในการจัดการเรียนการสอนตามข้อ 1 ได้สถานศึกษานำร่องที่กองสถานศึกษาต้นสังกัดคัดเลือก จำนวน 20 แห่ง ดังนี้

- 1) วิทยาลัยเทคนิคเลย
- 2) วิทยาลัยเทคนิคสตั๊ปป
- 3) วิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี
- 4) วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่
- 5) วิทยาลัยเทคนิคพิจิตร
- 6) วิทยาลัยพณิชยการธนบุรี
- 7) วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา
- 8) วิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคาม
- 9) วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรดิตถ์
- 10) วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช
- 11) วิทยาลัยการอาชีพพนัสนิคม
- 12) วิทยาลัยการอาชีพนวมินทรราชูทิศ
- 13) วิทยาลัยการอาชีพนครศรีธรรมราช
- 14) วิทยาลัยการอาชีพร้อยเอ็ด
- 15) วิทยาลัยการอาชีพเขื่องราย
- 16) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกำแพงเพชร
- 17) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุบลราชธานี
- 18) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีฉะเชิงเทรา
- 19) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครศรีธรรมราช
- 20) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรี

ภายหลังมีสถานศึกษาที่มีความพร้อมเสนอตนเองเข้าร่วมเป็นสถานศึกษานำร่องอีก 2 แห่ง คือ

21. วิทยาลัยเทคนิคอุทัยธานี

22. วิทยาลัยเทคนิคสุรินทร์

รวมเป็นสถานศึกษานำร่องทั้งสิ้น 22 แห่ง

3. ให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการสถานศึกษานำร่อง ตามข้อ 2 เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Trait) ทั้ง 14 ประการ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติจริง โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 - 29 ตุลาคม 2542 ณ โรงแรมเวล จังหวัดนครปฐม โดยในการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้กำหนดตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของแต่ละสถานศึกษาเข้าร่วมประชุมดังนี้

- ผู้อำนวยการ
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
- หัวหน้างานหลักสูตร
- หัวหน้างานวัดผลประเมิน
- หัวหน้างานวิจัยและพัฒนา

(บันทึกสั่งการกรมอาชีวศึกษาที่ ศน. 11677 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2542 และ ที่ ศน. 11814 ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2542)

หลังจากการประชุมในครั้งที่ 2 สถานศึกษานำร่องนำแนวทางการปฏิบัติไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ดังนี้

1. แนวทางการบริหารงาน การจัดการเรียนการสอนจะมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอน มีแนวทางการบริหารงานดังนี้

1.1 ฝ่ายวิชาการรับผิดชอบจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนทุกรายวิชา โดยกำหนดน้ำหนักคะแนนเป็น 10 - 20 % ทุกรายวิชา ทั้งนี้ ผู้สอนแต่ละรายวิชาเป็นผู้ประเมินผล

1.2 ฝ่ายกิจการนักเรียนนักศึกษา รับผิดชอบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยภาพรวมทุก ๆ ภาคเรียน หากผลการประเมินผ่านเกณฑ์สถานศึกษาจะให้หนังสือรับรองความประพฤติให้กับนักเรียนเมื่อสำเร็จการศึกษา (ระเบียบความดี) และหากผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ นักเรียนนักศึกษาจะต้องผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดย 4 ประสาน คือ อาจารย์ปกครอง อาจารย์ฝ่ายกิจกรรม อาจารย์ฝ่ายแนะแนว และอาจารย์ที่ปรึกษา

2. แนวทางการปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

- 1) ชี้แจงจุดประสงค์และแนวปฏิบัติแก่ครูอาจารย์ของสถานศึกษา
- 2) แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนงานการบริหารและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และประเมินผลตามสภาพจริงของสถานศึกษา ระยะเวลา 3 ปี
- 3) แต่งตั้งคณะกรรมการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการเขียนแผนการสอนที่บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมฯ แก่ครูอาจารย์ในสถานศึกษา
- 4) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการและมอบหมายความรับผิดชอบซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ประจำรายวิชา คณะกรรมการนิเทศติดตามประเมินผล คณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.2 ฝ่ายวิชาการ

- 1) จัดทำแผนงาน / โครงการเสนอผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) วางแผนดำเนินการกำกับ นิเทศ ติดตามและประเมินผลการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครูผู้สอน โดย
 - แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศเพื่อกำกับ ติดตามและประเมินผลการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอน สร้างเครื่องมือการนิเทศ
 - จัดทำปฏิทินการนิเทศและทำการนิเทศตามปฏิทินปฏิบัติงาน
 - รายงานผลการนิเทศต่อผู้บริหารสถานศึกษา
- 3) กำหนดองค์ประกอบของแผนการสอน และกำหนดให้ครูอาจารย์จัดทำแผนการสอนตามองค์ประกอบที่กำหนดหรือตามความเหมาะสม
- 4) กำหนดให้สถานศึกษาหรือผู้สอนประจำวิชา ออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ และมอบหมายงานวัดผลดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องเมื่อสิ้นภาคเรียน

2.3 ฝ่ายวางแผนและพัฒนา

งานวิจัยและพัฒนาดำเนินการประเมินโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอน (โครงการนำร่อง) เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

2.4 แนวทางการดำเนินงานของครูผู้สอน

1) กำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และพฤติกรรมบ่งชี้ที่เหมาะสมกับบรรณชาติวิชาในแผนกวิชาหรือกลุ่มวิชา โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- ครูผู้สอนในคณะวิชาหรือแผนกวิชาหรือกลุ่มวิชาเดียวกันร่วมกำหนด โดยพิจารณาจากคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับบรรณชาติวิชาตามที่เห็นควร
- ครูผู้สอนในคณะวิชาหรือแผนกวิชาหรือกลุ่มวิชาเดียวกัน ร่วมกัน กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แผนกวิชาหรือกลุ่มวิชากำหนด โดยพิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนด หรือเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร

2) จัดทำแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดตามข้อ 1) ในกิจกรรมการเรียนการสอน และขออนุมัติใช้แผนการสอน

3) ดำเนินการตามแผนการสอนโดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- ก่อนทำการสอน ครูผู้สอนชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม (จิตพิสัย) กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนรับทราบ
- ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน และทำการวัดและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่กับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยกำหนดสัดส่วนคะแนนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (จิตพิสัยเดิม) ไม่เกินกว่าร้อยละ 20 ของคะแนนรวม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบรรณชาติวิชา

- รวบรวมผลการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์จัดทำ Behavior Progress Chart แสดงให้ผู้เรียนทราบระดับ พฤติกรรมของตนเองเดือนละครั้ง ทั้งนี้ จะประกาศโดยเปิดเผยหรือเป็นเฉพาะ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน
- นำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อข้างต้น ที่ครูผู้สอนเห็นว่าส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมอยู่ในระดับไม่น่าพึงพอใจ ไปใช้ในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม นั้น ๆ แก่ผู้เรียนต่อไป

4) ประเมินผลและให้ระดับผลการเรียนตามระเบียบการวัดผลประเมินผล

โดยให้จัดทำหลักฐานการวัดและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในสมุดบันทึกผลการเรียน ส่งงานวัดผลประเมินผลเมื่อสิ้นภาคเรียน

(กรมอาชีวศึกษา, 2542)

หลังจากสถานศึกษานำร่องได้ทดลองปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว เป็นเวลาหนึ่งภาคการศึกษา คณะกรรมการดำเนินงานจึงได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 26 - 30 มีนาคม 2543 เพื่อให้สถานศึกษานำร่องได้นำผลการปฏิบัติมานำเสนอต่อที่ประชุม และอภิปราย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขแนวปฏิบัติ

หลังจากนั้น ได้มีการประชุมคณะทำงานมาโดยลำดับ และกรมอาชีวศึกษาได้มีนโยบายให้ขยายผลการดำเนินงานสู่สถานศึกษาอื่น ๆ ในสังกัดทั่วประเทศ โดยกำหนดให้ทุกสถานศึกษาดำเนินการให้ได้ภายในปีการศึกษา 2544 (กรมอาชีวศึกษา, 2542 และหนังสือ กรมอาชีวศึกษาที่ ศธ. 0911/4482 , 4 กันยายน 2543) และมีการนิเทศติดตามผลโดยคณะทำงานของโครงการฯ เป้าหมายคือ ภายในเดือนกรกฎาคม 2544 คณะทำงานฯ จะต้องให้การนิเทศช่วยเหลือครูผู้สอนในสถานศึกษาทุกแห่ง ให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ได้อย่างเป็นผล (ที่ ศธ.0911/3363, 9 กรกฎาคม 2544)

6. ความหมายและรูปแบบของการบูรณาการ

6.1 ความหมายของบูรณาการ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542) ให้ความหมายว่า เป็นการนำเอาศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานกัน

ดุษฎี โยเหลา (2543. อ้างในกรมอาชีวศึกษา, 2543) นิยามความหมายของการบูรณาการ ไว้ว่า เป็นการผสมผสานสิ่งต่าง ๆ ให้รวมไว้เป็นอันหนึ่งเดียวกัน

วิชัย ติสสระ (2535) ให้ความหมายของการบูรณาการไว้ว่า เป็นการจัดรวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์นั้น คัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชา แล้วจัดเป็นหมวดหมู่หรือกลุ่มของประสบการณ์นั้น

Johnson (1994 : 37 อ้างใน รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล, 2544) กล่าวว่า เป็นความพยายามที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของหลาย ๆ วิชา กับหัวข้อ ความคิดรวบยอด หรือ ปัญหาที่ต้องการให้นักเรียนได้ศึกษา

จะเห็นได้ว่า ลักษณะที่สำคัญของการบูรณาการ คือ การหลอมรวมหรือผสมผสานเนื้อหา หรือศาสตร์ต่าง ๆ ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน อาจเป็นหนึ่งหน่วย หนึ่งหัวข้อ หรือ หนึ่งกิจกรรม ฯลฯ

6.2 รูปแบบและลักษณะของการบูรณาการ

เสริมศรี ไชยศร (2526) แบ่งลักษณะการสอนแบบบูรณาการออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหา คือ การผสมผสานเนื้อหาวิชาของการหลอมรวมเป็นแบบแกน หรือ แบบสหวิทยาการ จะเป็นหน่วยหรือเป็นโปรแกรมก็ได้ นอกจากนี้ อาจจะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชาในแง่ของทฤษฎีกับการปฏิบัติ หรือเนื้อหาของวิชาที่สอนกับชีวิตจริงก็ได้

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ โดยใช้สื่อประสม และใช้วิธีการประสมให้มากที่สุด

รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล (2544) นำเสนอรูปแบบบูรณาการ (Models of Integration) ไว้ดังต่อไปนี้

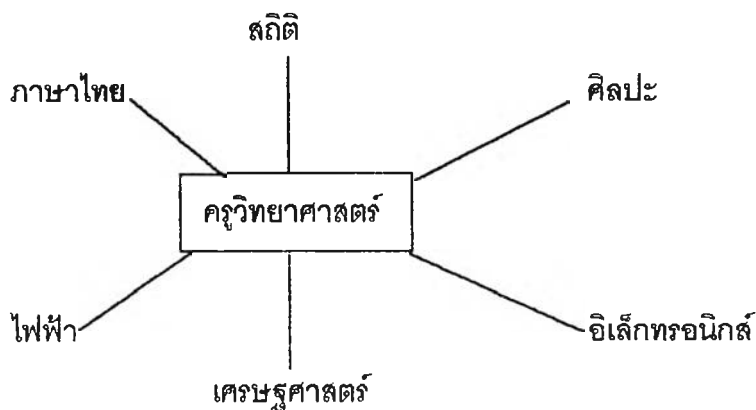
1. การบูรณาการภายในวิชา เป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์เดียวกัน หรือรายวิชาเดียวกัน ที่ใกล้เคียงกัน หรือต่อเนื่องกัน มาสอนรวมกัน ซึ่งโดยปกติ ครูผู้สอนในวิชาต่าง ๆ ก็จะมีปฏิบัติกันอยู่แล้ว

2. การบูรณาการระหว่างวิชา หรือข้ามวิชา จะมีรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนอยู่ 4 รูปแบบ คือ

2.1 แบบสอดแทรกหรือแบบหลอมรวมเป็นเนื้อเดียว (Infusion) วิธีการนี้ คือ การที่ครูผู้สอนคนเดียว นำวิชาอื่นเข้ามาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนวิชาของตน เช่น ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ สอนเรื่องการประหยัดพลังงาน มอบหมายให้นักเรียนไปสำรวจเก็บข้อมูลการใช้ไฟฟ้าในบ้านของตนเองนำมาแสดง แล้วหาวิธีประหยัดพลังงาน จัดบันทึกการดำเนินงาน สรุปเปรียบเทียบในรูปกราฟหรือตาราง จัดทำรายงานเสนอหน้าชั้นเรียน จะเห็นว่ากิจกรรมการเรียนการสอนในครั้งนี้เกี่ยวข้องกับหลายวิชา ได้แก่

กิจกรรมการเรียนการสอน	วิชา
การนำสถิติเกี่ยวกับการใช้พลังงานไฟฟ้ามาแสดง	สถิติ, วิทยาศาสตร์, อิเล็กทรอนิกส์
การสำรวจเก็บข้อมูลสภาพการใช้ไฟฟ้า	สถิติ, วิทยาศาสตร์, อิเล็กทรอนิกส์
การหาวิธีประหยัดพลังงาน	เศรษฐศาสตร์, วิทยาศาสตร์, อิเล็กทรอนิกส์
การจัดบันทึกผลการดำเนินงาน	ภาษาไทย
การสรุปเปรียบเทียบในรูปกราฟหรือตาราง	ศิลปะ สถิติ
การจัดทำรายงาน และการนำเสนอหน้าชั้นเรียน	ภาษาไทย, ศิลปะ

โดยสามารถแสดงการบูรณาการได้ดังภาพที่ 1

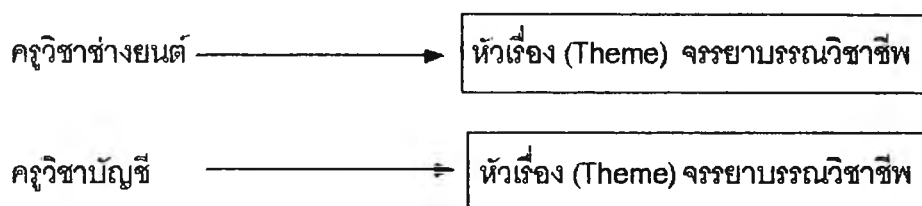

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion)

ที่มา : รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล เอกสารประกอบคำบรรยายการประเมินตามสภาพจริงและการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ(อัครลำเนา).กรมอาชีวศึกษา, 2544

2.2 แบบขนาน (Parallel)

การบูรณาการแบบนี้ได้แก่ การที่ครูจากหลายวิชามาวางแผนการสอนร่วมกัน เพื่อมุ่งในหัวข้อ แนวคิด หรือปัญหาเดียวกัน แล้วแต่ละวิชาก็แยกกันสอนวิชาของตนเองตามหัวข้อนั้น ๆ อาจมีงานมอบหมายต่างกัน แต่ทุกวิชาจะสะท้อนถึงหัวข้อหรือแนวคิดดังกล่าว เช่น การเรียนจรรยาบรรณในวิชาชีพ ครูผู้สอนวิชาช่างยนต์ จะเน้นเรื่องจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพช่างยนต์ ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า แล้วให้ผู้เรียนอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมของช่างซ่อมรถยนต์ แล้วสรุปนำเสนอหน้าชั้น ส่วนครูสอนวิชาบัญชี ก็เน้นเรื่องจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพนักบัญชี เช่น ทำบัญชีโดยใช้ข้อมูลที่เป็นจริง มอบหมายงานกลุ่มให้ศึกษากรณีตัวอย่างของนักบัญชีที่ทุจริต แล้วอภิปรายภายในกลุ่มถึงวิธีการของนักบัญชีผู้นั้นว่าเป็นอย่างไร เพราะอะไรจึงคิดเช่นนั้น แล้วมอบหมายให้ไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจรรยาบรรณนักวิชาชีพบัญชีที่สมาคมผู้ตรวจสอบบัญชีฯ กำหนดไว้ แล้วรวบรวมจัดทำเป็นรายงานส่ง เป็นต้น แสดงได้ดังภาพที่ 2

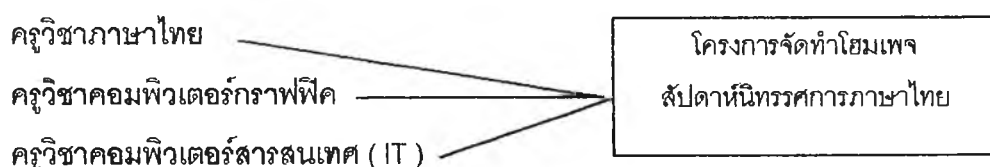

ภาพที่ 2 รูปแบบบูรณาการแบบขนาน (Parallel)

ที่มา : รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล (อ้างแล้ว)

2.3 แบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary)

วิธีการนี้คือ ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป วางแผนร่วมกัน มุ่งไปที่หัวข้อ แนวคิด หรือ ปัญหาเดียวกัน แม้ว่าแต่ละวิชาจะแยกสอนกันเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีงานมอบหมายหรือโครงการ ร่วม เชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ เข้ามาให้มีการทำงานร่วมกัน เช่น ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ครูผู้สอนวิชา คอมพิวเตอร์สารสนเทศ (IT) และครูผู้สอนวิชาคอมพิวเตอร์กราฟฟิค มีงานมอบหมายร่วมกัน คือ โครงการจัดทำโฮมเพจสัปดาห์นิตรรศการภาษาไทย ซึ่งผู้เรียนจะต้องใช้ความรู้ทั้งทางด้าน ภาษาไทยเป็นเนื้อหาในโฮมเพจ คอมพิวเตอร์กราฟฟิคและคอมพิวเตอร์ IT ในการจัดทำโฮมเพจ ดังแสดงในภาพที่ 3

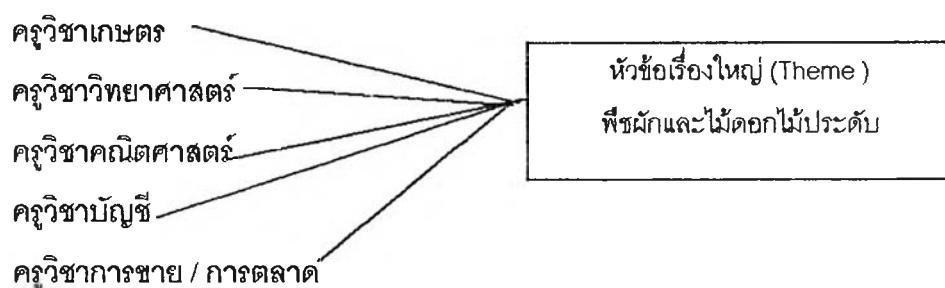

ภาพที่ 3 รูปแบบการบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary)

2.4 แบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction)

การบูรณาการแบบนี้ คือ ครู 2 วิชาขึ้นไป ร่วมกันกำหนดหัวข้อ แนวคิด หรือ ปัญหา ร่วมกันจัดทำแผนการสอนและร่วมกันสอนเป็นทีม ซึ่งการสอนวิธีนี้ จะไม่คำนึงถึงเวลาที่ สอนเป็นชั่วโมงหรือคาบ แต่จะคำนึงการสอนให้ครบตามเนื้อหาภายในเวลาที่หลักสูตรกำหนด เช่น วิชาการปลูกผักและวิชาไม้ดอกไม้ประดับ เป็นพืชที่มีการเก็บเกี่ยวระยะสั้นเหมือนกัน อาจทำ เป็นหัวข้อเรื่องเดียวกัน เพราะมีบางเรื่องที่สามารถให้นักเรียนมาเรียนร่วมกันได้ เช่น เรื่องการ

วิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งต้องศึกษาส่วนประกอบของดิน การ ดูแลรักษาดิน หรือ ในบางวิชาประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้ครูจากหลายวิชามาร่วมสอนกันเป็นทีม กล่าวคือ ครูวิทยาศาสตร์สอนเรื่องการวิเคราะห์ส่วนประกอบของดิน ครูเกษตรทั้งวิชาพืชผัก และวิชาไม้ดอก สอนเรื่องการวิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดินร่วมกับครูวิทยาศาสตร์ และการดูแลบำรุงรักษาดิน ส่วนครุคณิตศาสตร์ ก็สอนเรื่องการคำนวณพื้นที่เพาะปลูก ครูบัญชีสอนเรื่องการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย ในการผลิตและจำหน่ายผลผลิตที่ได้ ครูสอนวิชาการตลาด ช่วยสอนเรื่องการจัดจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น โดยแสดงได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รูปแบบการบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือเป็นคณะ(Transdisciplinary Instruction)

6.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

อดุลย์ศักดิ์ ดวงคำน้อย และคณะ (2542) ได้ลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

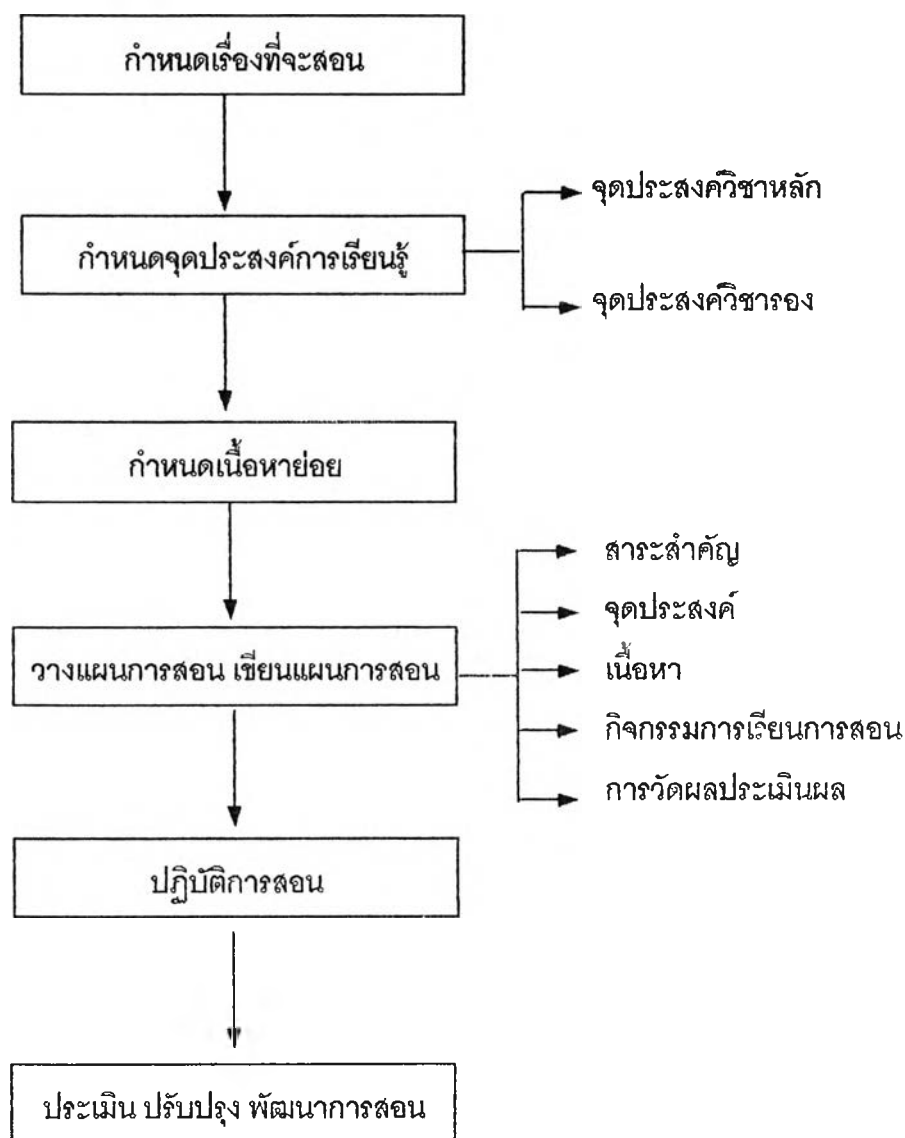
1. กำหนดเรื่องที่จะสอน โดยศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อนำมากำหนดหัวเรื่อง (Theme) ในการสอน
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยศึกษาจากจุดประสงค์ของวิชาหลัก และวิชารองที่จะนำมาบูรณาการ และกำหนดจุดประสงค์
3. กำหนดเนื้อหาย่อย เป็นการกำหนดเนื้อหาย่อย หรือหัวเรื่องย่อย ๆ สำหรับการเรียนการสอนให้สนองจุดประสงค์

4. การวางแผนการสอน เป็นการกำหนดรายละเอียดของการสอนตั้งแต่ต้นจนจบ โดยการเขียนแผนการสอนซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกับแผนการสอนทั่วไป คือ สาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

5. ปฏิบัติการสอน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแผนการสอน รวมทั้งมีการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของกิจกรรมการเรียนการสอน ผลสำเร็จการสอนตามจุดประสงค์ โดยมีการบันทึกจุดเด่นจุดด้อยไว้สำหรับปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

6. การประเมินปรับปรุง และพัฒนาการสอน เป็นการนำผลบันทึกที่ได้รวบรวมไว้ขณะปฏิบัติการสอนมาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนบูรณาการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ลำดับขั้นตอนดังกล่าว แสดงได้ดังนี้

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

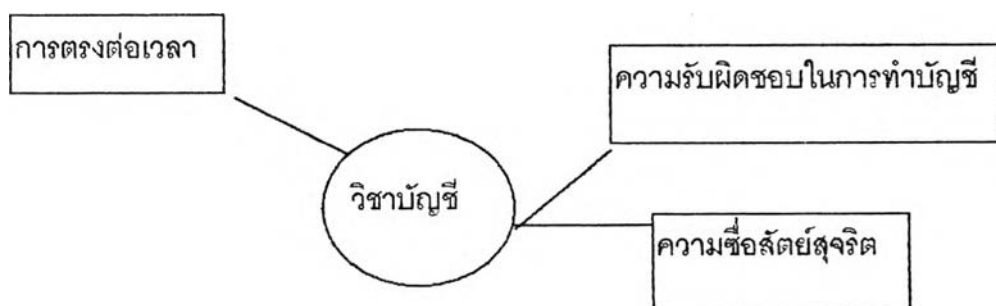
6.4 การบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ เข้าในรายวิชา

รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล (2544 , เล่มเดียวกัน) ได้เสนอแนวทางในการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมฯ ในการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาตามรูปแบบของการบูรณาการไว้ดังนี้

แบบสอดแทรก มีขั้นตอนดังนี้

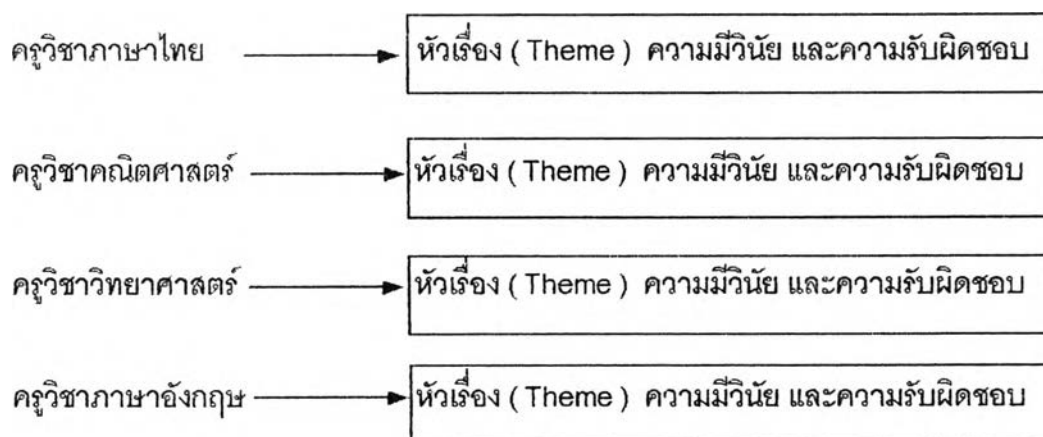
1. ครูแต่ละคนวิเคราะห์หลักสูตรแล้วกำหนดเรื่องและคุณธรรมจริยธรรมฯ ที่จะสอน
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้จาก จุดประสงค์รายวิชา และคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่ต้องการปลูกฝัง
(วิธีการเขียนจุดประสงค์ได้กล่าวไว้แล้วในการจัดทำแผนการสอน หน้า 32)
3. กำหนดเนื้อหาที่จะสอน โดยกำหนดสาระสำคัญของหน่วยการสอนแต่ละ หน่วย ระบุจุดประสงค์แต่ละหน่วยวิชาหลักของตน พร้อมทั้งพิจารณากำหนด องค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาในหน่วยนั้น
4. ทำแผนการสอนโดยกำหนดสาระสำคัญ จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้และ วางแผนเรื่องการวัดและประเมินผล
5. ปฏิบัติการสอนตามแผนที่กำหนดไว้
6. ประเมินการสอนและพิจารณาปรับปรุงการสอน

เช่น วิชาบัญชี กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนวิชาบัญชี และกำหนดจุดประสงค์เกี่ยวกับ คุณธรรม จริยธรรมฯ สอดแทรกลงในการสอนวิชาบัญชี แสดงภาพได้ดังนี้

แบบขนาน การดำเนินการมี 6 ขั้นตอนเหมือนกัน ส่วนที่แตกต่างกัน คือ

1. ครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ทำงานร่วมกัน อาจจะเป็นแผนกวิชาเดียวกันหรือต่างแผนกก็ได้
2. กลุ่มครูที่มุ่งการสอนในหัวเรื่องเดียวกัน ร่วมกันวางแผนการสอนร่วมกัน โดยจะต้องระบุสิ่งที่จะดำเนินการร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนอย่างไร
3. การสอน และการมอบหมายงานเป็นเฉพาะวิชาที่ตนรับผิดชอบ และแต่ละคนก็จะประเมินผลการเรียนรู้แยกตามรายวิชาของตนเอง เช่น ครูผู้สอนในแผนกวิชาพื้นฐานตกลงกันว่า จะมุ่งแก้ไขปัญหาเรื่องการมีวินัยและความรับผิดชอบ ครูผู้สอนในแผนกวิชาพื้นฐานทุกคนต่างก็จัดการเรียนการสอนของตนเองไป โดยกำหนดจุดประสงค์มุ่งเน้นไปที่ความมีวินัยและความรับผิดชอบ ลงไปในแผนการสอนวิชาของตนเอง แล้วต่างคนต่างดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่เขียน มอบหมายงานและประเมินรายวิชาเฉพาะของตนเอง แสดงภาพได้ดังนี้

แบบสหวิทยาการ มีลักษณะสำคัญคล้ายคลึงกับแบบขนาน มีสิ่งที่แตกต่างกันคือ

ครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป นอกจากจะวางแผนการสอนร่วมกัน กำหนดปัญหาหรือหัวเรื่องร่วมกันแล้ว ยังต้องตัดสินใจร่วมกันว่า จะสอนอย่างไรในวิชาของแต่ละคน โดยจะต้องระบุสิ่งที่จะดำเนินการร่วมกัน และสิ่งใดที่จะมอบหมายให้ผู้ใดเป็นผู้ดำเนินการ เช่น จากองค์ประกอบด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่กรมอาชีวศึกษากำหนด 14 ประการนั้น ผู้สอนคนใดจะรับองค์ประกอบใดไปบูรณาการในวิชาของตน การสอนอาจจะต่างคนต่างสอน แต่จะมีโครงการที่เชื่อมโยงรายวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ดังเช่นตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว

แบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ

ขั้นที่ 1 ครู 2 สาขาวิชาขึ้นไป ตกลงจะสอนร่วมกันโดยการบูรณาการแบบข้ามคณะหรือสอนเป็นทีม เช่น ในการสอนชั้น ปวช. 1 ช่างยนต์ ภาคเรียนที่ 1 ครูสอนวิชา เครื่องยนต์ 1 เครื่องยนต์ 2 งานบำรุงรักษาเครื่องยนต์ การขับรถยนต์ และวิชาเชื้อเพลิงและวัสดุหล่อลื่น ตกลงจะสอนร่วมกันเป็นคณะ

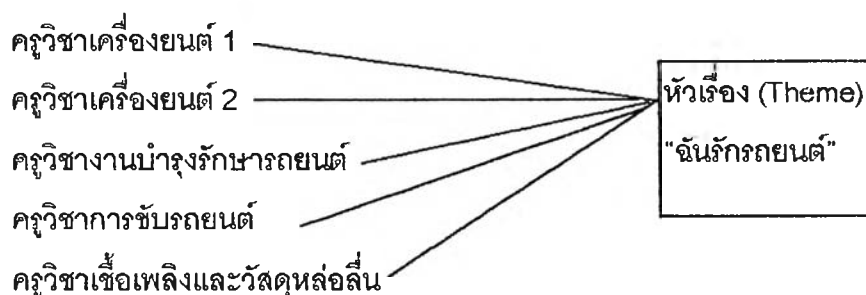
ขั้นที่ 2 ครูทั้ง 5 ศึกษาดังกล่าว ร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้ทั้งของรายวิชาหลัก และวิชารอง คือ เรื่องคุณธรรม จริยธรรมฯ โดยกำหนดเป็นหัวข้อ / แนวคิด หรือ ปัญหาาร่วมกัน แล้วตั้งชื่อ อาจเป็นชื่อตามชื่อของคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่ต้องการปลูกฝังหรือใช้ชื่ออื่นก็ได้ เช่น “ฉันทะรถยนต์”

ขั้นที่ 3 ครูทั้ง 5 วิชาาร่วมกันทำแผนการสอน โดยไม่คำนึงถึงเวลาที่สอนเป็น ชั่วโมงหรือคาบ แต่คำนึงถึงการสอนให้ครบเนื้อหาภายในเวลาที่หลักสูตรกำหนด เช่น วิชา เครื่องยนต์ 1 เวลาสอนรวม 36 คาบต่อภาคเรียน เครื่องยนต์ 2 รวม 36 คาบ บำรุงรักษา เครื่องยนต์ รวม 54 คาบ การขับรถยนต์ รวม 54 คาบ เชื้อเพลิงและวัสดุหล่อลื่น 36 คาบ รวมทั้งสิ้น 216 คาบ

ขั้นที่ 4 ครูทั้ง 5 วิชาาร่วมกันกำหนดเนื้อหาตามรายวิชาและบูรณาการเนื้อหาวิชา ตัดส่วนที่ซ้ำซ้อนกันออกไป จัดลำดับความยากง่ายตามลำดับเนื้อหา พิจารณาจุดประสงค์ราย วิชา กำหนดคุณธรรม จริยธรรมฯ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา ธรรมชาติวิชา กิจนิสัยตามสมรรถนะ (Competency) พร้อมกับพิจารณากำหนดกิจกรรมในการสอน และการประเมินผล แล้ว มอบหมายว่าครูคนใดรับผิดชอบเรื่องใด

ขั้นที่ 5 ครูทั้ง 5 คน ะร่วมกันสอนนักเรียนในกลุ่มเดียวกันนี้ตามกำหนดใน แผนการสอน

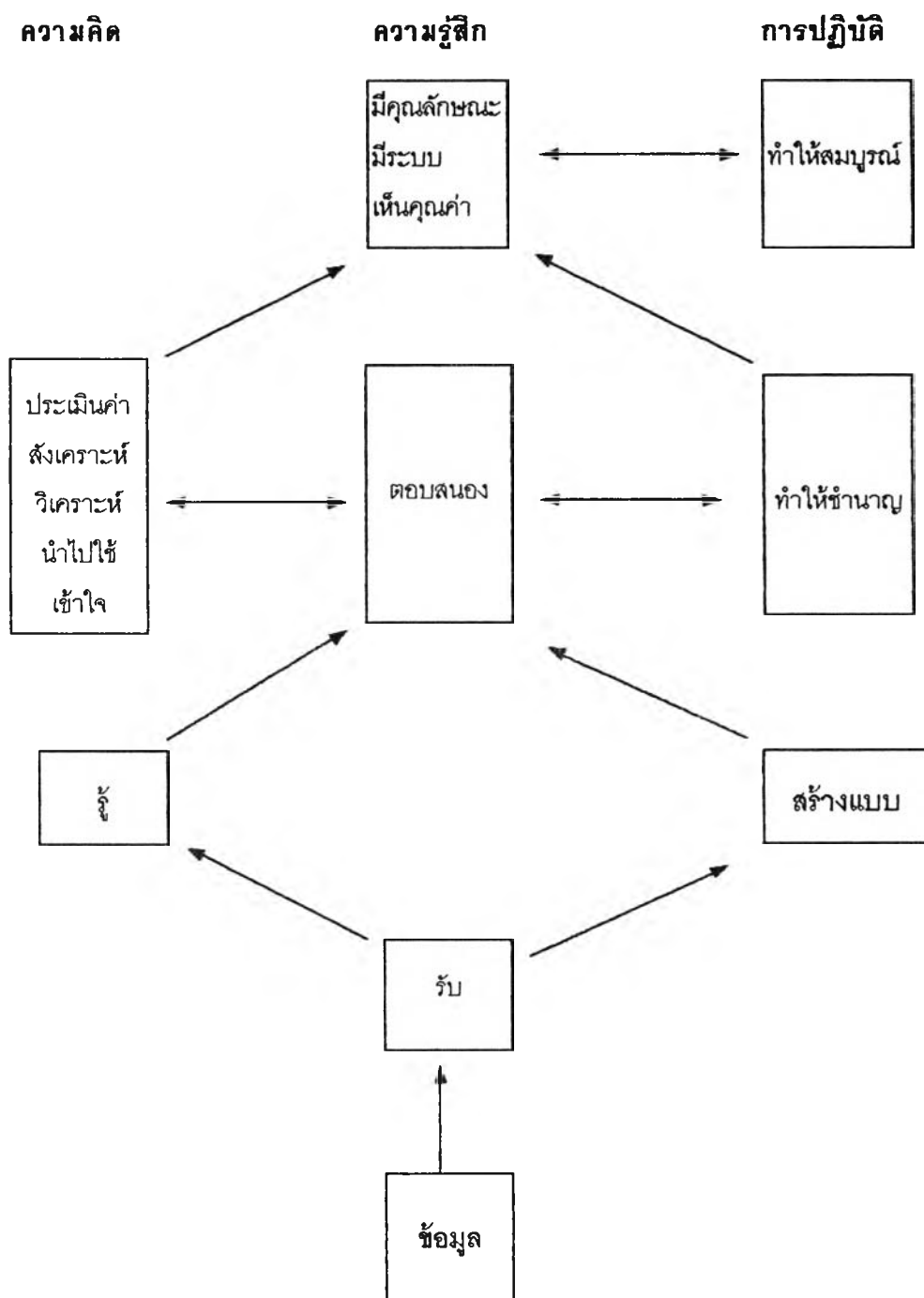
ขั้นที่ 6 ครูทั้ง 5 คน จะวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์ที่ร่วมกันกำหนดไว้ใน แผนการสอน แสดงภาพได้ดังนี้

7. ทฤษฎีทางจิตวิทยาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ

“จริยธรรม” หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรมที่สังคมคาดหวัง มี 2 ทาง คือ ลักษณะพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบและให้การสนับสนุน กับลักษณะพฤติกรรมที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด ดังนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะประเภทแรกมาก และลักษณะประเภทหลังน้อย (ดวงเดือน พันธุมาวิน, 2524)

ในการพัฒนาความรู้ความสามารถและหล่อหลอมบุคลิกภาพแก่เยาวชนของชาตินั้น เป้าหมายของการพัฒนาคือ ให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้ง 3 ด้าน คือ สมอง จิตใจ และร่างกาย นั่นคือ บุคคลจะต้องมีความพร้อมทั้งกายในการที่จะปฏิบัติงานตามหน้าที่ มีความรู้ ความคิด มีเหตุผลที่ถูกต้องและใช้เหตุผลนั้นแก้ปัญหาในทางที่ถูกที่ควร ขณะเดียวกันก็มีจิตใจที่ตั้งงาม สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข การพัฒนาคุณลักษณะและค่านิยมต่าง ๆ จึงต้องอาศัยองค์ประกอบครบทั้ง 3 ด้าน คือ สมอง ได้แก่ ความคิด จิตใจ ได้แก่ ความรู้สึก และร่างกาย ได้แก่ การปฏิบัติ ทั้งหมดผูกโยงสัมพันธ์กันโดยแสดงภาพได้ดังนี้

เมื่อมนุษย์ได้ข้อมูล จะเก็บข้อมูล 2 แบบ แบบแรกจะเป็นการเก็บข้อมูลความรู้และข้อเท็จจริงต่าง ๆ เข้าในสมอง เพื่อเป็นพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ แบบที่สองจะเป็นการเก็บในรูปแบบของการกระทำ เช่น การเรียนรู้เรื่องการขับรถยนต์ การพิมพ์ดีด การเล่นกีฬา ฯลฯ โดยจะเก็บท่าทางไว้ในสมอง เรียกว่า การสร้างแบบในสมอง

เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ การตอบสนองของมนุษย์จะแสดงออก 2 ทาง คือ ทางความคิดที่เป็นสมองแท้ ๆ กับการกระทำ (ทางกาย) ทางสมองจะแสดงออกในรูปของความเข้าใจ รู้เหตุผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดีอย่างไร ส่วนกายก็จะเริ่มปฏิบัติตามจนเกิดเป็นความชำนาญ คล่องแคล่ว จนเป็นอัตโนมัติ **เมื่อใดที่ปฏิบัติทางกายจนเป็นอัตโนมัติ จะใช้สมองหรือทางความคิดน้อยมาก** การที่มนุษย์ตอบสนองทั้งทางกายและจิตสัมพันธ์กันเป็นอัตโนมัติ สมองก็จะประเมินค่าอย่างมีเหตุผล เกิดความเห็นดีเห็นงาม เห็นคุณค่าของการกระทำนั้น

การพัฒนาค่านิยม จริยธรรม คุณธรรม เจตคติต่าง ๆ ของบุคคล ก็สามารถกระทำโดยให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นประจำ โดยมีเหตุผลที่ถูกต้อง และมีความรู้สึกที่ดีงาม จนเกิดการปฏิบัติที่เป็นอัตโนมัติ

สำหรับการประเมินว่าบุคคลมีค่านิยม เจตคติ หรือคุณธรรมในเรื่องใดนั้น จะต้องวัดองค์ประกอบด้านความคิด ด้านเหตุผลทางการแสดงออก และด้านการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้ สังเกตได้ง่ายกว่าทางด้านความรู้สึกที่เป็นเรื่องของจิตใจ (ชุคกี้ ชัมภลิจิต, 2543 : เอกสารโรเนียว)

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาบุคคลด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น จะต้องอาศัยการกระทำซ้ำ ๆ จนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติของผู้เรียน ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ควรทำความเข้าใจ 3 ทฤษฎีด้วยกันคือ ทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา หรือทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบกระทำ และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Development Theory) หรือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development Theory)

เพียเจท์ (Piaget) และ โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้แบ่งระดับพัฒนาการของการตัดสินใจใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งเป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่อง 6 ขั้นตอนดังนี้

ระดับก่อนเกณฑ์ เป็นระดับที่บุคคลยึดถือตนเองในการตัดสินใจ คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก มี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 หลีกเลี่ยงการถูกลงโทษและทำตามคำสั่ง อายุต่ำกว่า 7 ปี

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล อายุ 7 - 10 ปี

ระดับเกณฑ์ เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ตามเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน กระทำตามกฎหมาย มี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่อยู่เห็นชอบ อายุ 11 - 13 ปี ทำตามผู้อื่นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามเกณฑ์และกฎหมาย อายุ 14 - 16 ปี เป็นเด็กวัยรุ่น แนวโน้มของพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามบุคคลที่มีอำนาจกำหนด (Authority) (ซึ่งอาจเป็นกลุ่มเพื่อนก็ได้) ขณะเดียวกันจะยอมทำตามสังคมก็เพื่อประโยชน์ของตน

ระดับเหนือเกณฑ์ อายุ 16 ปีขึ้นไป บุคคลจะพยายามกำหนดคุณค่าของจริยธรรมและหลักเกณฑ์ให้มีความเที่ยงตรง ใช้สติปัญญาในการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมในการกระทำของตน แบ่งออกเป็น

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา ยึดถือประโยชน์ ความถูกต้องเฉพาะเรื่อง เป็นการกระทำที่เป็นไปตามข้อตกลงและยอมรับกันของผู้มีจิตใจสูง

ขั้นที่ 6 หลักยึดอุดมคติสากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ของสังคม มีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดหมายอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ มีหลักธรรมประจำใจของตนเอง (อายุ 25 ปีขึ้นไป)

(ทิศนา แคมมณี, 2542)

ทฤษฎีทางการวางเงื่อนไขแบบกระทำ (Operant Conditioning)

Skinner นักจิตวิทยาชาวอเมริกันให้ความเห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะถูกควบคุมด้วยเงื่อนไขแห่งการเสริมแรงและเงื่อนไขแห่งการลงโทษ ดังนั้น การควบคุมพฤติกรรมตนเองของมนุษย์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขผลการกระทำมีดังนี้

1. ถ้ามีความมุ่งหมายให้มนุษย์ปฏิบัติตนเองตามจริยธรรมที่พึงประสงค์ เราควรให้การเสริมแรงทางบวก เช่น การยกย่องชมเชย การให้รางวัล การให้ความก้าวหน้าของชีวิต ฯลฯ

2. ถ้ามีความมุ่งหมายให้มนุษย์ควบคุมตนเองโดยลดการกระทำที่สังคมไม่พึงประสงค์ ก็ต้องให้ผลกรรมทางลบ เช่น การลงโทษ การดำเนินคดี ตัดรายได้ ปรับไหม จำคุก ลดสถานภาพทางสังคม ฯลฯ

(สมิโกชน์ เขียมสุภาษิต, 2536)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีนี้ เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง การเรียนรู้โดยบังเอิญ และการเรียนรู้จากการเลียนแบบ (ตัวแบบ) เป็นสำคัญ แบนดูรา (Bandura) เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อ พฤติกรรมของมนุษย์ และประสบการณ์ที่มนุษย์ได้รับการแสดงพฤติกรรมนั้น มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมใดในครั้งต่อไป

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยด้านการใช้หลักสูตร

ศักรินทร์ สุ่มบุญ (2544) ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรสถาบันราชภัฏ พุทธศักราช 2543 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี ของสถาบันราชภัฏ กลุ่มรัตนโกสินทร์ โดยใช้แบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริการ อาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาทั่วไป และนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏในกลุ่มรัตนโกสินทร์ ทั้ง 6 สถาบัน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารหลักสูตร สถาบันราชภัฏส่วนใหญ่เตรียมบุคลากรโดยการประชุมทำแผนปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร จัดอาจารย์เข้าสอนตามความสามารถ ความถนัด และประสบการณ์ของอาจารย์ มีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร แต่ไม่ต่อเนื่อง ขาดการวางแผนการประชาสัมพันธ์หลักสูตรอย่างเป็นระบบ และขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร

ส่วนด้านการเรียนการสอน พบว่า ส่วนใหญ่มีการวางแผนการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน อาจารย์ผู้สอนได้รับการสนับสนุนให้จัดทำแผนการสอนและเอกสารประกอบการสอน อาจารย์แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักศึกษาทราบก่อนเสมอ ไม่มีการจัดสอนเสริม อาจารย์ใช้วิธีวัดและประเมินผลการเรียนรู้หลายวิธีประกอบกัน มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดคู่มืออาจารย์และตำราเรียน นักศึกษามีพื้นความรู้แตกต่างกันมา และอาจารย์ผู้สอนมีความเข้าใจรายวิชาการศึกษาทั่วไปที่เป็นลักษณะบูรณาการน้อย

วิไลลักษณ์ พิทักษ์นารมย์ (2542) ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาภาษาไทย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2538 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พบว่าด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการศึกษารายละเอียดของหลักสูตร และวางแผนการใช้หลักสูตร ด้านปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การใช้หลักสูตร ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการเตรียมบุคลากรและจัดอาจารย์เข้าสอน จัดตารางสอน จัดบริการวัสดุ

หลักสูตรและสื่อการสอน จัดสถานที่ในการสอนและฝึกปฏิบัติ ส่วนการนิเทศการสอน ผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่มีการนิเทศการสอน ส่วนปัญหาการใช้หลักสูตรของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาทั้งในด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน และด้านการจัดปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การใช้หลักสูตร

สำหรับครูผู้สอน สภาพการใช้หลักสูตรพบว่า ในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนนั้น ครูผู้สอนมีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตร และวางแผนการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก แต่มีการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรน้อย ด้านดำเนินการสอนตามหลักสูตร ครูผู้สอนมีการจัดทำแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผลประเมิน อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยได้แก่ การใช้สื่อการสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปัญหาการใช้หลักสูตรของครูผู้สอนที่พบอยู่ในระดับมาก คือ การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ส่วนการศึกษารายละเอียดของหลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร และการดำเนินการสอนตามหลักสูตร พบว่าประสบปัญหาอยู่ในระดับน้อย

รัชชัย นาจำปา (2542) ศึกษาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า ด้านงานบริหารและบริการหลักสูตร โรงเรียนส่วนใหญ่เตรียมบุคลากรโดยการจัดประชุม อบรม หรือสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตร จัดครูเข้าสอนตามวุฒิการศึกษาและความเหมาะสม การบริหารวัสดุหลักสูตรได้มีการจัดหาและจัดทำเอกสารหลักสูตร ส่งเสริมการใช้และผลิตสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ มีหน่วยบริการสื่อการเรียนการสอน การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียนมีฝ่ายจัดสรรงบประมาณเพื่อการใช้หลักสูตร สนับสนุนห้องเรียนห้องปฏิบัติต่าง ๆ จัดห้องสมุดเป็นแหล่งการเรียนการสอน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ส่วนปัญหาในด้านการบริหารและบริการหลักสูตรที่พบคือ ปัญหาเรื่องการจัดงบประมาณ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ เอกสารและสื่อการเรียนไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมแนะแนว

ในด้านงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ครูจัดทำแผนการสอนเป็นรายภาคเรียน โดยเชิญศึกษานิเทศก์มาอบรมให้ความรู้ จัดกิจกรรมการสอนโดยเน้นทักษะและกระบวนการและยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประเมินผลแบบอิงเกณฑ์วัดด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจตามวัตถุประสงค์รายวิชา และพบปัญหาในเรื่องครูผู้สอนขาดความรู้และทักษะในการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่น เทคนิคและวิธีวัดผลแนวใหม่ ครูไม่สอนตามแผนการสอน ไม่มีเวลาเนื่องจากมีภาระงาน
อื่นมาก

ส่วนด้านงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการ
นิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยครูไม่มีส่วนร่วมในการนิเทศและติดตามผล นิเทศการ
เรียนการสอนโดยวิธีประชุม อบรม สัมมนาและการตรวจสอบเอกสาร มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการ
เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เฉพาะด้าน เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์ภาษาไทย และ
ศูนย์คณิตศาสตร์ เป็นต้น มีปัญหาในเรื่องของการขาดการวางแผนการนิเทศและติดตามผล
อย่างเป็นระบบ ขาดงบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาศูนย์วิชาการ ขาดความรู้ความเข้าใจ
ในหลักและวิธีการนิเทศ

สุภาวดี ภิมย์รัตน์ (2540) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตร
ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง (ปทส.) ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา พบว่า ด้านสภาพ
การบริหารหลักสูตร มีการประชุมผู้มีส่วนร่วมเพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากร มีการวางแผน
ด้านบุคลากรและอาคารสถานที่ ตลอดจนมีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ครู
ผู้สอนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้หลักสูตรและการจัดตารางสอน มีการนิเทศติดตามผล
การใช้หลักสูตรโดยแต่งตั้งกรรมการนิเทศภายใน แต่ครูผู้สอนไม่มีส่วนร่วมในการนิเทศและ
ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ส่วนด้านปัญหาการบริหารหลักสูตรที่พบอยู่ในระดับมาก คือ ขาดการนำปัญหา
การใช้หลักสูตรมาใช้ในการวางแผน การจัดครูเข้าสอนตามวุฒิยังไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณ
สนับสนุนในการจัดซื้อวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ห้องสมุดขาดความเหมาะสมไม่เอื้อ
อำนวยต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับหลักสูตรระดับปริญญาตรี งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการ
ประชาสัมพันธ์กับสื่อมวลชน ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมขวัญกำลังใจเท่าที่ควร
ขาดการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ

ประจัญ ถาวร (2539) ศึกษาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษ
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 พบว่า ในด้านการเตรียมการ โรงเรียนมีการเตรียมการ
วางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรโดยครูวิชาการร่วมจัดทำ มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ในการสำรวจและรวบรวมข้อมูล เตรียมครูเข้าสอนโดยการส่งเข้าอบรมสัมมนา การเตรียม
เอกสารประกอบหลักสูตร มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้ครูผู้สอน และครูนำอุปกรณ์ที่มีอยู่มาใช้เป็น

สื่อ ด้านสถานที่ ครูผู้สอนภาษาอังกฤษเป็นผู้จัดเตรียม การเตรียมการนิเทศจัดให้ครูผู้สอนได้ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ส่วนการเตรียมการประเมินผลใช้วิธีส่งครูเข้าอบรม ด้านการประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้ครูขึ้นแจ้งหลักสูตรแก่นักเรียน ปัญหาที่พบได้แก่ ครูผู้สอนไม่เพียงพอ และจำนวนครูผู้สอนเกือบครึ่งหนึ่งไม่มีวุฒिवิชาภาษาอังกฤษ ขาดเอกสารประกอบหลักสูตร ขาดห้องเรียนใช้ฝึกปฏิบัติการทางภาษา ขาดเอกสารการวัดและประเมินผล

ด้านการดำเนินงาน ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบสนทนา ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ครูจัดทำเอกสารสื่อการสอน มีการสอนซ่อมเสริม การวัดผลประเมินผล การแนะนำการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ปัญหาที่พบในการดำเนินการ คือ นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ต่างกัน ครูขาดความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์ ครูผู้สอนงานมาก ไม่มีเวลาสอนซ่อมเสริม ครูขาดความรู้ในการประเมินผล

ด้านการวัดผลประเมินผล โรงเรียนส่วนใหญ่ประเมินผลการเตรียมการดำเนินงาน และการดำเนินงาน โดยวิธีสอบถามจากครูผู้สอน

จากงานวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรที่ได้นำเสนอมานี้ แม้ว่าในส่วนของการบริหารหลักสูตรนั้น ส่วนใหญ่จะมีการเตรียมการวางแผนการใช้หลักสูตร มีการจัดเตรียมบุคลากร มีการจัดประชุม หรือส่งครูเข้ารับการอบรมหาความรู้ มีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนมีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ฯลฯ หากแต่สภาพการใช้หลักสูตรในทุกระดับ ก็ยังคงพบปัญหาที่การจัดการเรียนการสอนของครูอยู่ โดยเฉพาะความรู้ ความเข้าใจของครูผู้สอนในการวิเคราะห์หลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับสุดาพร เริงเสถียร (2542) ซึ่งได้ศึกษาความต้องการการนิเทศเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครูคณิตศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี พบว่าครูคณิตศาสตร์มีความต้องการการนิเทศระดับมากเพียงสองเรื่อง คือ ในด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน เรื่องของการเตรียมเอกสารประกอบหลักสูตร และการจัดทำกำหนดการสอน เท่านั้น ส่วนด้านการจัดปัจจัย และและสภาพแวดล้อมเพื่อการใช้หลักสูตร และด้านการจัดการเรียนการสอน ล้วนอยู่ในระดับปานกลางกับน้อยเท่านั้น

จึงชี้ให้เห็นว่า ความสำคัญของการใช้หลักสูตรอยู่ที่ครูผู้สอน หรือกระบวนการเรียนการสอนของครูนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ

ชลันดา อินทร์เจริญ (2538) ที่ทำการศึกษาตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า ตัวประกอบที่มีผลต่อความสำเร็จของการใช้หลักสูตร เรียงลำดับตามความสำคัญ โดยพิจารณาจากน้ำหนักของตัวประกอบ ดังนี้

1. ด้านกระบวนการสอนของครู
2. ด้านปัจจัยสนับสนุน
3. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
4. ด้านประสิทธิภาพในการบริหาร
5. ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
6. ด้านการจัดบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
7. ด้านคุณลักษณะของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา
8. ด้านสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน
9. ด้านการวัดและประเมินผลของครู
10. ด้านการสนับสนุนส่งเสริมงานวิชาการ
11. ด้านนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา
12. ด้านความรู้และประสบการณ์ของผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา
13. ด้านข้อมูลสารสนเทศ

จากงานวิจัยทางด้านการใช้หลักสูตรที่ได้นำเสนอมานี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้หลักสูตร โดยเฉพาะกระบวนการสอนของครู เป็นหัวใจสำคัญที่จะนำผู้เรียนบรรลุจุดหมายปลายทางตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้

8.2 งานวิจัยทางด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ

นอกจากงานวิจัยทางด้านการใช้หลักสูตรแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ควรได้ทำการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวกับการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ ด้วย จึงขอนำเสนองานวิจัยทางด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

ศิริพร โอภาสวัตรชัย (2543) ทำการศึกษาตัวแปรของการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองและผลการจัดการเรียนการสอนที่อิงตัวแปรคัตสรรของการเรียนรู้โดยการกำหนดตนเองของนักศึกษาพยาบาล ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในปีการศึกษา 2542 - 2543 ใช้วิธีศึกษาโดยทำการทดลอง ใช้แผนการสอนที่อิงตัวแปรคัตสรรของการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองของนักศึกษาพยาบาล (ซึ่งมีทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญาทางสังคมเป็นพื้นฐาน และมีแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ ที่อธิบายตัวแปรที่ผู้วิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองเป็นส่วนประกอบ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการมุ่งเป้าหมาย แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจภายใน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของร็อดเดอร์ และทฤษฎีเซลฟี่ดีเทอร์มิเนชัน) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แผนการสอนดังกล่าว มีการกำหนดเป้าหมาย มีการประเมินตนเอง มีการให้รางวัลตนเองเมื่อทำงานเสร็จ มีการบันทึกการกำกับตนเอง จากการตรวจสอบผลงานที่ได้ พบว่า นักศึกษาโดยทั่วไปสามารถควบคุมตนเองให้ทำงานต่าง ๆ ที่วิทยาลัยพยาบาลมอบหมายได้เสร็จทันเวลาที่กำหนดไว้ เพราะต้องการที่จะสำเร็จการศึกษาตามกำหนด แต่นักศึกษาที่มีการกำกับตนเองในการทำงาน จะสามารถทำงานได้ทันเวลาที่กำหนดอย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากนักศึกษาได้มีการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ได้วางแผนการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม มีการบันทึกการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงตนเองให้มีผลงานที่ดีขึ้นอีก โดยมีรางวัลและความมั่นใจในความสามารถของตนเอง เป็นสิ่งช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย

กานดา จรตล (2542) ทำการศึกษาถึงผลของการใช้กระบวนการฝึกอบรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมของแบนดูราที่มีต่อการเสริมสร้างสมรรถภาพการสอนสำหรับครูประถมศึกษา โดยใช้การนำเสนอตัวแบบควบคู่กับการกำกับตนเอง การนำเสนอตัวแบบควบคู่กับการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการเสนอตัวแบบควบคู่กับการรับรู้ความสามารถของตนเองและการกำกับตนเอง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมโดยการนำเสนอตัวแบบควบคู่กับการกำกับตนเองและการรับรู้ความสามารถของตนเอง มีการรับรู้ความสามารถการสอนของตนเองในเรื่องที่ฝึกอบรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างอีก 2 กลุ่ม

ประทีป จินฉี (2531) ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของการเสริมแรงตนเองต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียนและการเสริมแรงตนเองต่อผลการสอบย่อย ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ในการเรียน

วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยให้แรงเสริมกับกลุ่มทดลอง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่เสริมแรงตนเองต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียน มีพฤติกรรมตั้งใจเรียนสูงกว่ากลุ่มเสริมแรงตนเองต่อผลการสอบย่อย ทั้งในระยะทดลองและระยะติดตามผล

จะเห็นว่า การศึกษาทั้ง 3 เรื่อง ได้ผลสอดคล้องกันในแง่ที่ว่า การสร้างวินัยในตนเองนั้น มาจากการรู้จักกำกับตนเองนั่นเอง แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ จึงควรฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักการกำกับตนเอง นอกจากงานวิจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยขอเสนองานวิจัยที่เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรงดังต่อไปนี้

รอยพิมพีใจ เพชรกุล (2545) ทำการศึกษาการจัดการจัดอาชีวศึกษาโดยบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ใช้วิธีการศึกษาโดยสังเคราะห์รูปแบบการจัดการจัดอาชีวศึกษา โดยบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วทำการทดลองปฏิบัติในสถานศึกษา หลังจากนั้นนำผลการทดลองมาพัฒนาคู่มือการจัดการจัดอาชีวศึกษาโดยการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผลการวิจัยที่ได้พบว่ามีรูปแบบการจัดการจัดอาชีวศึกษาโดยการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นรูปแบบที่ครูผู้สอนแต่ละวิชาเลือกองค์ประกอบคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่จะบูรณาการในรายวิชาของตนเอง แล้วร่วมกับครูในแผนกพิจารณาปรับปรุงให้สามารถบูรณาการได้ครบทุกองค์ประกอบในแต่ละชั้นปี ร่วมกันพิจารณาเกณฑ์การประเมิน ต่อจากนั้นครูแต่ละวิชาก็นำไปบูรณาการในแผนการสอน การปฏิบัติการสอน การวัดและประเมินผลในรายวิชาของตน สำหรับประสิทธิภาพของรูปแบบการบูรณาการเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ โดยคะแนนพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ กับนักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีปกติไม่ได้ใช้รูปแบบการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย (2543) ได้ศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคล เพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษา มหาวิทยาลัย : การศึกษาปริมาณและคุณภาพ พบว่า ในส่วนของอิทธิพลของปัจจัยและกระบวนการต่อคุณธรรมของนักศึกษานั้น ตัวแปรในกลุ่มกระบวนการพัฒนาคุณธรรมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม แสดงผู้ที่มีโอกาสทำประโยชน์ให้สังคมมี

แนวโน้มเป็นนักศึกษาที่มีคุณธรรมสูง แสดงว่า ต้องมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนใหม่ ให้ นักศึกษามีโอกาสทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา (2539) ได้ศึกษาการปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวรางโชนศึกษา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิง ทดลอง เพื่อปลูกฝังจริยธรรมฯ ให้แก่กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบบุคคลจริง พบว่า นักเรียนที่ได้รับ การเรียนรู้โดยใช้ตัวบุคคลจริง มีการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จิตติมา แสงตะวัน (2541) ทำการศึกษาเรื่องสถาบันการศึกษากับการขยับยั้งการ กระทำผิดของนักเรียนอาชีวศึกษา ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เขตภาคกลาง ได้แก่ วิทยาเขต เทคนิครุงเทพฯ วิทยาเขตพระนครเหนือ และวิทยาเขตนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ ส่งผลต่อการขยับยั้งการกระทำผิดของนักศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านการปลูกฝังจริยธรรม และประสิทธิ ภาพในการลงโทษนักศึกษา

จุไรรัตน์ มณีรัตน์ (2528) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาการ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักเรียนโรงเรียนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบ ความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนอาชีวศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา และสังกัดคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าครูไม่ควรสอนโดยเน้นแต่ความ สามารถทางวิชาการเท่านั้น ควรมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปกับการสอนในวิชา ต่าง ๆ ด้วย โดยการสอนนั้นมีการใช้อุปกรณ์และวิธีการที่น่าสนใจ ควรมีการจัดสภาพชั้นเรียน ให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน ตลอดจนมีการสร้างบรรยากาศที่จัดให้นักเรียนมีความรู้สึกรักและ ภูมิใจในสถาบัน ครูควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติและควรให้มีความรักความ เข้าใจแก่เด็กทุกคน และมีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้านต่าง ๆ ของนักเรียนด้วย ครู ควรสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่นักเรียนและให้เพื่อนนักเรียนด้วยกันชักจูงกันไปในทางที่ดีงาม ตลอดจนร่วมกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์แก่สังคม

งานวิจัยต่างประเทศ

Van Doren, Doris Cecilia (1980) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความสามารถทางด้านจิตพิสัย(กิจนิสัยในการทำงาน) กับการประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ และการพัฒนาตนเอง โดยใช้โมดูลบทเรียนสำเร็จรูปที่สร้างขึ้นสำหรับผู้เรียนอาชีวศึกษาระดับ ปวส. ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การระบุคุณลักษณะที่ต้องปลูกฝัง 2)รายการคุณลักษณะความสามารถ 3) แบบทดสอบภาคปฏิบัติ 4) การตรวจสอบของคณะกรรมการ 5)โมดูลเตรียมการ 6)โมดูลส่งเสริม 7) การแก้ไขปรับปรุง ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนโมดูลสำหรับใช้ในการปลูกฝังคุณลักษณะด้านจิตพิสัย หรือจรรยาบรรณวิชาชีพที่สร้างขึ้นนั้น ช่วยให้นักศึกษาอาชีวะในระดับท้องถิ่น หรือในชนบท พัฒนาและสนับสนุนปัจจัยในการใช้ CBE ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถที่แท้จริงทางวิชาชีพ ช่วยให้เกิดการพัฒนาหลักสูตร CBE รูปแบบของโมดูลเตรียมการ มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านจริยธรรม รูปแบบของโมดูลส่งเสริม เป็นตัวอธิบายความหลากหลายของผู้เรียนในวิทยาลัยชุมชน

Ninness, H.A. Chris; And Others (1995) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียนที่มีความเครียด ก่อนและหลังการฝึกควบคุมตนเอง โดยทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยม-ศึกษาตอนต้น 2 คน ที่มีปัญหาด้านอารมณ์เครียดโดยวิเคราะห์จากบันทึกการสังเกตก่อนและหลังรับการฝึกอบรมการจัดการตนเอง แล้วให้การฝึกอบรมการจัดการตนเอง หรือควบคุมตนเอง ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการโกง / ขโมย จะเกิดขึ้นต่อไปหากปราศจากการนิเทศแนะนำ และการปรับเปลี่ยนชุดอบรมให้เหมาะสม จะสามารถทำนายพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้

จากงานวิจัยทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่นำเสนอ นั้น ชี้ให้เห็นว่าครูเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน แม้ว่าสถาบันครอบครัวจะเป็นบทบาทเบื้องต้น แต่สถานศึกษาหรือโรงเรียนก็มีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช และรัชนิกร หงส์พนัส (2545) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถใช้ได้อย่างดีในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้ผู้เรียนเกิดภาพพจน์ที่ดีในการปฏิบัติ อีกทั้งกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญาจะเป็นส่วนเสริมให้การเรียนการสอนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน เป็นการสร้างความเข้าใจตามทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ผู้เรียนจะสามารถเข้าใจและสามารถปรับพฤติกรรมไปในแนวทางที่ถูกต้อง สมดังที่ผู้ปกครอง ผู้สอน และ

สังคมคาดหวัง ทั้งนี้ ในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดังนั้น แนวทางที่กรมอาชีวศึกษาได้ดำเนินการอยู่จึงน่าจะเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ ให้แก่ผู้เรียนอาชีวศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานสำหรับสถานศึกษาในสังกัด และเป็นข้อมูลแก่ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการ ในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงาน และกำหนดนโยบายที่จำเป็นต่อไป